INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Rozvoj podnikatelských kompetencí studentů Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci – inovace studijních programů v souladu s požadavky znalostní ekonomiky a zvyšující možnosti mezioborových studií
Reg. č.: CZ.1.07/2.2.00/07.0063

EKONOMIKA V PODNIKÁNÍ

Studijní text pro distanční vzdělávání

Petra Hlaváčková

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Institut celoživotního vzdělávání

Olomouc 2010

Oponenti: Ing. Dalibor Šafařík
Ing. Barbora Lišková

Zpracováno v rámci projektu Rozvoj podnikatelských kompetencí studentů Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci – inovace studijních programů v souladu s požadavky znalostní ekonomiky a zvyšující možnosti mezioborových studií.
Reg. č.: CZ.1.07/2.2.00/07.0063

1. vydání

© Petra Hlaváčková, 2010

ISBN 978-80-244-2670-9

Neprodejné

OBSAH

Úvod 5

1 Podnik a podnikatel 6
1.1 Charakteristika podnikání a legislativní úprava 6
1.2 Typologie podniků, formy vlastnictví podniku 8
1.3 Stádia vývoje a životní cyklus podniku 12
1.4 Podnikatelský plán 14

2 Majetková a kapitálová struktura podniku 18
2.1 Majetková struktura podniku 18
2.2 Odpisování dlouhodobého majetku 21
2.3 Kapitálová struktura podniku 23
2.4 Oceňování majetku a kapitálu 26

3 Náklady, výnosy a výsledek hospodaření 29
3.1 Pojetí a klasifikace nákladů 29
3.2 Pojetí a klasifikace výnosů 33
3.3 Výsledek hospodaření a jeho členění 34
3.4 Úloha výsledku hospodaření (zisku) v podnikání 35
3.5 Analýza bodu zvratu 36

4 Účetnictví a daňová evidence 40
4.1 Evidenční systémy 40
4.2 Účetnictví 41
4.3 Daňová evidence a další evidence 44
4.4 Účetní doklady 46
4.5 Účetní závěrka a závěrka daňové evidence 47

5 Daňová soustava a sociální pojištění 52
5.1 Druhy daní 52
5.2 Daně v podnikání 53
5.3 Ostatní daně 58
5.4 Systém sociálního pojištění 60

Literatura 63

Klíč k příkladům 64

Vysvětlivky k ikonám

Studijní cíle

Průvodce studiem

Shrnutí

Klíčová slova

Kontrolní otázky a úkoly

Korespondenční úkol

Příklad

Literatura

Klíč k úkolům

ÚVOD

Studijní text „Ekonomika v podnikání“ je druhou studijní oporou modulu Ekonomika. Je určen posluchačům prezenčního studia v rámci projektu Rozvoj podnikatelských kompetencí studentů Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Cílem skript je poskytnout základní teoretické znalosti z oblasti podnikání a ekonomiky podniku, popsat a klasifikovat jevy v podniku se vyskytující. Znalosti získané studiem této disciplíny by vám měli pomoci při snadném a efektivním zahájení podnikatelské činnosti. Získané poznatky budou dále rozvíjeny v třetí disciplíně modulu Ekonomika.

Text skript je rozdělen do pěti kapitol. V první kapitole jsou uvedeny základní charakteristiky podnikání, popsány různé typy podnikatelských subjektů a návod jak zpracovat podnikatelský plán a zakladatelský rozpočet. To by nebylo možné bez znalostí z ostatních kapitol. Aby podnikatelský subjekt dobře fungoval, musí být vybaven hospodářskými prostředky. K jejich získání je nutný kapitál. Podnikatelský subjekt si vytvoří majetkovou a kapitálovou strukturu a může začít provozovat svou činnost (viz kapitola 2). Ta mu přináší prospěch, kterému říkáme výnosy, ze kterých hradí náklady na tuto činnost. Rozdíl mezi výnosy a náklady představuje výsledek hospodaření (viz kapitola 3). Zdrojem informací o činnost podnikatelských subjektů je evidenční systém. S ohledem na typ subjektu jsou v ČR využívány dva systémy – účetnictví a daňová evidence (viz kapitola 4). Podnikatelský subjekt musí také provést analýzu daňového zatížení a systému sociálního pojištění, která určí, jakému zdanění a pojištění podléhá (viz kapitola 5).

Každá kapitola obsahuje v úvodu studijní cíle, dále jsou v kapitolách uvedeny příklady k danému tématu, jejichž řešení je uvedeno v klíči. Průvodce studiem slouží pro lepší orientaci v textu, případně obsahuje doplňující informace. Kontrolní otázky a úkoly v závěru kapitol vám umožní ověřit si získané znalosti.

Přeji hodně úspěchů při studiu.

1 PODNIK A PODNIKATEL

Po prostudování kapitoly budete schopni:

- definovat základní pojmy z oblasti podnikání,
- vyjmenovat podstatné znaky podnikání,
- vyjmenovat legislativní předpisy upravující podnikání,
- rozlišit a definovat jednotlivé typy podnikatelských subjektů,
- vyjmenovat fáze podniku a činnosti spojené se založením podniku,
- sestavit zakladatelský rozpočet.

1.1 Charakteristika podnikání a legislativní úprava

Pro vymezení pojmu „podnikání" a jeho následné pochopení je důležité zohlednit jeho historický vývoj. S termínem podnikání velmi úzce souvisí termín podnikatel. Kořeny tohoto termínu sahají do období středověku, kdy byl podnikatel obsahově vymezen jako zprostředkovatel. Jeho hlavní aktivitou bylo sjednání obchodu. V rámci této aktivity na sebe přebíral i související riziko. V současné době jsou všechny souvislosti obsaženy v encyklopedickém výkladu termínu podnikání. Tento výklad je současně výkladem právním.

Definice podnikání

Podnikání je základním atributem tržní ekonomiky. Dle obchodního zákoníku[1] je podnikání soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku.

Definice podniku

Pojem **podnik** je v obchodním zákoníku chápán jako objekt právních vztahů. Podnikem se pro účely zákona rozumí soubor hmotných, jakož i osobních a nehmotných složek podnikání. K podniku náleží věci, práva a jiné majetkové hodnoty, které patří podnikateli a slouží k provozování podniku nebo vzhledem ke své povaze mají tomuto účelu sloužit.

Podnik (organizace, firma) je nejvýhodnější formou funkčního zajišťování výroby i podnikání vůbec. V tržní ekonomice jsou podniky těmi ekonomickými subjekty, které nakupují výrobní faktory, organizují výrobu a prodávají svou produkci. Organizace výroby a podnikání ve firmách je výsledkem historického vývoje výroby a k její současné podobě vedla řada důvodů.

Podnikání a podnik

Podnikání a **podnik** mají mezi sebou vzájemnou a nezastupitelnou vazbu. Podnik je organizačně, právně a ekonomicky samostatná jednotka, která realizuje proces podnikání. Každý podnik je charakterizován svými specifickými znaky a vlastnostmi.

[1] Zákon č. 513/1992 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Riziko a odpovědnost za realizaci podnikatelské činnosti nese vlastník příslušného podniku.

Základním kritériem pro hodnocení podnikatelské činnosti daného podniku je výsledek hospodaření, tedy realizace zisku nebo ztráty. Mezi **primární** (strategické) **cíle** podniku je zahrnuta maximální tvorba zisku a zvyšování hodnoty podniku (majetku).

Cíle podniku

Podnikatel je organizující prvek výroby. Odpovídá (nese riziko) za ekonomická rozhodnutí co vyrábět, kolik vyrábět a jaké použít metody.

Definice podnikatele

Podnikatelem je podle obchodního zákoníku:
- osoba zapsaná do obchodního rejstříku,
- osoba, která podniká na základě živnostenského oprávnění,
- osoba, která podniká na základě jiného než živnostenského oprávnění podle zvláštních předpisů (např. advokáti, daňoví poradci, lékaři apod.),
- osoba, která provozuje zemědělskou výrobu a je zapsána do evidence podle zvláštního předpisu (samostatně hospodařící rolník).

*Má-li být zahájena jakákoliv činnost, tedy i činnost podnikatelská a má-li být naplněn předpoklad její úspěšnosti, musí jejímu zahájení nutně předcházet **specifikace cíle**. A to nejen specifikace cíle strategického, ale i následných cílů dílčích.*

V obecné rovině je možné říci, že úspěchem je dosažení předem stanoveného cíle. Průběh **naplňování stanoveného cíle ovlivňují různé faktory**, které lze členit na objektivní a subjektivní.

Objektivní faktory charakterizují úroveň prostředí, ve kterém je podnikatelská činnost realizována. Podnikatel není schopen tyto faktory bezprostředně ovlivnit. Mezi objektivní faktory řadíme: formu vlastnictví zdrojů, politické zřízení společnosti (obsah právních norem příslušného státu), úroveň ekonomiky (nejen národní, ale i světové), situace na trhu, rozvoj podnikatelského servisu, sociální klima (na úrovni makroprostředí, mezoprostředí a mikroprostředí).

Objektivní faktory

Subjektivní faktory v podstatě charakterizují úroveň odhodlání a umění podnikat (schopnost postupovat a nést riziko). Tyto faktory je podnikatel schopen intenzívně ovlivnit. Mezi subjektivní faktory řadíme: osobní dispozice (schopnosti, znalosti, dovednosti), charakterové vlastnosti, úroveň motivace.

Subjektivní faktory

Právní úprava pro vznik, zrušení i zánik obchodních společností je soustředěna do **obchodního zákoníku**. Podmínky živnostenského podnikání upravuje **živnostenský zákon**[2]. Některé vztahy v podnikání je možné spojit i s občanským zákoníkem, mezi důležité právní normy patří zákoník práce, zákon o účetnictví, zákon o daních z příjmů, zákon o konkurzu a vyrovnání aj.

Právní úprava podnikání

Obchodní zákoník upravuje zejména: podnik a obchodní jmění (§ 5–§ 7), obchodní firmu (§ 8–§ 12), jednání podnikatele (§ 13–§ 16), obchodní tajemství (§ 17–§ 20), podnikání zahraničních osob (§ 21–§ 26), obchodní rejstřík (§ 27–§ 34), zveřejňování účetní závěrky a výročních zpráv, atd.

[2] Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Obchodní rejstřík

Obchodní rejstřík je veřejný seznam, do něhož se zapisují zákonem stanovené údaje týkající se podnikatelů nebo organizačních složek jejich podniků. Je veden v rámci působnosti Ministerstva spravedlnosti ČR. Obchodní rejstřík vede příslušný rejstříkový soud a je přístupný každému. Každý zapsaný subjekt je zde evidován ve zvláštní složce – sbírce listin.

Základním nositelem aktuálních i historických informací je **výpis z obchodního rejstříku**, obsahující zákonem stanovené údaje například obchodní jméno, sídlo nebo bydliště, místo podnikání, právní formu, předmět podnikání, identifikační číslo, jméno a bydliště nebo firmu a sídlo osob, které jsou statutárními orgány společnosti, způsob jednání za společnost, výše a splacení základního kapitálu.

Registr živnostenského podnikání

Osoby podnikající na základě živnostenského oprávnění jsou, vedle živnostenského úřadu, evidovány v **registru živnostenského podnikání**, v působnosti Ministerstva průmyslu a obchodu ČR. Ostatní osoby provozující výdělečnou činnost podle zvláštních předpisů jsou registrovány ve speciálních registrech (např. registr soudních znalců vedený krajskými soudy, seznam auditorů vedený Komorou auditorů ČR apod.).

V této dílčí kapitole jste byli seznámeni se základními pojmy podnikání. Většina pojmů zde uvedených je obsažena v obchodním zákoníku. Ten je nezbytnou pomůckou každého podnikatele nebo manažera podniku. Podle práv a povinností definovaných v tomto zákoníku se řídí všechny právní subjekty, které jsou uvedeny v následující kapitole.

1.2 Typologie podniků, formy vlastnictví podniku

Typologie podniku je nauka o klasifikaci jednotlivých druhů podniků. Podniky lze rozdělit podle různých hledisek. Zpravidla se podniky člení podle předmětu činnosti, podle velikosti, podle konkrétní právní formy podnikání, dle vlastnictví, dalšími jsou hledisko národohospodářské, zisku, rozsahu působnosti atd. Následuje výčet některých z nich.

Právní forma vlastnictví

Právní forma vlastnictví bývá v ekonomické teorii základním třídícím znakem podniků. Obecně rozeznáváme podniky jednotlivce, podniky ve vlastnictví společenství (partnership), kapitálové společnosti, družstva a státní, resp. veřejné společnosti.

Podnik jednotlivce

Podnik jednotlivce (fyzické osoby) je vlastněn jednou osobou. Podnikání je upraveno živnostenským zákonem. Výhodou je, že k jeho založení stačí i menší kapitál, regulace ze strany státu je minimální a podnikatel je ve svém rozhodování relativně nezávislý. Nevýhodou je obtížný přístup ke kapitálu. Za podnikatelskou činnost nese celé riziko sám podnikatel a neomezeně ručí za závazky podniku celým svým majetkem, včetně majetku osobního. Podniky jednotlivců mají ve většině případů formu živnosti. Živnosti[3] se rozdělují na ohlašovací (volné, vázané, řemeslné) a koncesované.

Společnosti

Podniky jako společnosti jsou právnickými osobami, na rozdíl od živností umožňují snazší přístup ke kapitálu a v případě kapitálových společností odbourávají riziko

[3] Živnost je soustavná činnost provozovaná samostatně, vlastním jménem, na vlastní odpovědnost, za účelem dosažení zisku. Živnost bývá udělována i právnickým osobám.

ručení vlastním majetkem za závazky podniku. Společnosti členíme na osobní a kapitálové.

Osobní společnosti

Osobní společnosti jsou založeny a vlastněny minimálně dvěma osobami (právnická, fyzická), které se dělí o zisky, všichni nebo někteří společníci ručí za závazky společnosti celým svým majetkem. Vyžaduje se účast na řízení společnosti a není povinný základní vklad.

- **veřejná obchodní společnost** (v. o. s.) – společníci ručí za závazky společnosti společně a nerozdílně celým svým majetkem, statutární zástupce je každý společník nebo dle společenské smlouvy. Jedná se o obdobu sdružení fyzických osob. Zisk si rozdělují rovným dílem.
- **komanditní společnost** (k. s.) – společníky jsou komplementáři (ručí celým svým majetkem a řídí společnost) a komanditisté (ručí do výše svého vkladu), zisk se rozděluje podle společenské smlouvy, k. s. je podle formy ručení přechodnou formou mezi v. o. s. a s. r. o.

Kapitálové společnosti

Kapitálové (obchodní) **společnosti** – základním rysem je kapitálová účast společníků, nikoli osobní účast na podnikání či řízení společnosti, odpovědnost za závazky je ručena celým jměním společnosti, řízení provádí statutární orgán, základní kapitál je povinný.

- **společnost s ručením omezeným** (s. r. o.) – založení jednou nebo více osobami (fyzickými či právnickými), minimální hodnota základního kapitálu je 200 tis. Kč, společníci si rozdělují zisk podle podílu vkladů, nejvyšším orgánem je valná hromada, statutárním orgánem jeden nebo více jednatelů, kontrolní orgán (dozorčí rada) není povinný. Povinnost rezervního fondu ve výši 10 % základního kapitálu.
- **akciová společnost** (a. s.) – základní kapitál (min. 2 mil. Kč bez veřejné nabídky, 20 mil. Kč s veřejnou nabídkou) je rozvržen na určitý počet akcií, akcionáři za závazky neručí, obtížnější založení, kontrola ze strany státu, akcionářům je rozdělován zisk formou dividend, snadné přesuny vlastnictví (s akciemi se obchoduje), nejvyšší orgánem je valná hromada, řídící orgán – představenstvo, kontrolní orgán – dozorčí rada. Povinnost rezervního fondu (nejméně 20 % ze základního kapitálu).

Družstvo

Družstvo je organizace vlastněná společenstvím osob, jejímž cílem není vytvářet zisk, ale přinášet užitek svým členům. Formy: bytová, spotřebitelská, úvěrová, výrobní atd. Základní kapitál (min. 500 000 Kč) tvoří souhrn členských vkladů. Zakládá ho min. 5 fyzických nebo 3 právnické osoby. Je právnickou osobou a za své závazky ručí celým svým jměním, členové za závazky neručí. Povinnost zřízení nedělitelného fondu (10 % základního kapitálu). Orgány: schůze členů družstva, představenstvo, kontrolní komise.

Veřejné podniky

Veřejné (státní) **podniky** – právnická osoba zřízená podle zákona o státním majetku, má delegované právo hospodaření s majetkem, zajišťuje důležité (zejména veřejné) statky a služby státu (např. zdravotnictví, vzdělávání). Zřizovatel (stát) vymezí státní majetek, který tvoří kmenový kapitál podniku. Stát má kontrolní funkci, neručí za závazky podniku. Orgány jsou ředitel a dozorčí rada. Zajišťování veřejných statků je ze své podstaty **neziskové**. Mezi organizace zajišťující tyto statky patří organizační složky státu, příspěvkové organizace, občanská sdružení, nadace, obecně prospěšné společnosti atd.

Přednosti a nedostatky jednotlivých forem společností se projevují v jejich rozšíření a úloze v ekonomice. Počtem převažují firmy v individuálním vlastnictví, ale pokud se jedná o podíl na obratu, je převaha na straně akciových společností. Více o jednotlivých právních formách podnikání naleznete v druhé disciplíně modulu Právo a podnikání.

Další rozdělení podniků

Dále podniky můžeme třídit **podle sektorů** a **hospodářských odvětví**. Pod sektorem máme na mysli část národního hospodářství, která se vyznačuje určitými společnými znaky. Z pohledu okruhu činností lze rozdělit hospodářství mezi **soukromý**, **veřejný** a **smíšený** sektor. Z pohledu charakteru produkce na **primární** (zemědělství a lesnictví), **sekundární** (průmysl) a **terciální** (služby). Podle **odvětví** lze třídit podniky podrobněji, hovoříme o tzv. **odvětvové klasifikaci ekonomických činností** (OKEČ).

Podle **velikosti** se podniky třídí na velké, střední a malé. Kritériem je počet zaměstnanců (nejčastěji), velikost obratu, kapitálu nebo zisku. Velikost podniku je významná např. při čerpání peněz ze strukturálních fondů EU. Evropská komise vymezuje: mikropodniky (do 10 zaměstnanců), malé (do 100 zaměstnanců), střední (do 500 zaměstnanců) a velké podniky.

*Historické konkurenční tlaky a technologický pokrok vedly ke **specializaci**, což je proces osamostatňování jednotlivých činností, resp. oborů. Specializace se naplno rozvinula až díky průmyslové revoluci a masové produkci výrobků. V moderních ekonomikách specializace ještě zintenzívněla a to jak na úrovni vnitropodnikové, tak národní a nadnárodní. Se specializací jednotlivých podniků souvisí jejich intenzivnější **kooperace** v rámci kompletace finálního výrobku a územní nebo organizační **koncentrace**. Zvláštní postavení mají **nadnárodní společnosti**. Jedná se o vlastně o sdružování podniků.*

Kooperace podniků

Kooperace podniků může nabývat různých forem a může být uskutečňována i za jiným účelem než je společná výroba (typicky prosazování společných zájmů, silnější vyjednávací pozice apod.). Jedná se jinými slovy o dobrovolné sdružení právně samostatných a autonomních podniků. Lze rozeznávat následující základní formy kooperace.

Zájmová sdružení a pracovní společenství

Zájmová sdružení a pracovní společenství – dobrovolné sdružení firem nebo pracovníků, která prosazují zájmy svých členů a organizují jejich spolupráci, právní úprava je zakotvena v Občanském zákoníku.

Konsorcium

Konsorcium – dočasné nebo příležitostné sdružení podnikatelů k uskutečnění záměru, na který by jeden samostatně kapitálově nestačil nebo by pro něj byl příliš rizikový. Legislativa ČR tuto formu nezná, podle občanského zákoníku lze aplikovat „smlouvu o sdružení".

Společný podnik

Společný podnik – sdružení dvou nebo více podnikatelů, žádný nemá rozhodující vliv, v ČR typické pro podniky se zahraniční majetkovou účastí (joint ventures), řízení zajišťuje management vytvořený z mateřských podniků.

Kartel

Kartel – skupina podniků stejného oboru s cílem snížit vzájemnou konkurenci a zvýšit zisk, obsahem kartelové smlouvy je stanovení prodejních cen, rozdělení teritorií, kvót objemu výroby atd. Kartelové dohody jsou nezákonné, ale těžko se prokazují.

Trust – původně monopolní spojení obchodních společností, v USA zakázány v r. 1890 antitrustovým zákonem, dnes se používají pro poradenské, správcovské a investiční firmy, v Československu existovaly do r. 1989 trusty coby sdružení podniků stejného zaměření. *Trust*

Franchising – forma sdružování podniků, smlouva, na jejímž základě jeden účastník (franchisor) poskytuje druhému subjektu (příjemci franchisy) povolení užívat jeho jméno, logo, značku. Výhody: pro franchisora – má podíl na zisku, šetří počáteční kapitál, provozní náklady (mzdy), pro franchisanta – získává zavedený produkt, mateřská firma ho školí, nemusí řešit reklamu. *Franchising*

Druhou formou sdružování podniků je jejich **prostorová koncentrace**. Kromě ní lze ještě rozlišit **koncentraci organizační**. *Koncentrace*

Prostorová koncentrace souvisí s vytvářením tzv. **klastrů**. Jedná se o shluk návazných výrob, jejichž prostorová blízkost vede zejména ke snižování dopravních nákladů a k dalším efektům, které se pozitivně odrazí v jejich konkurenceschopnosti (např. společné investice do infrastruktury). *Prostorová koncentrace*

Organizační koncentrace souvisí se sdružováním podniků. Podniky přitom mohou i nemusí ztratit svou samostatnost. *Organizační koncentrace*

V případě, kdy se jedná o sdružení zcela samostatných podniků podřízených jednotnému vedení a toto sdružení postrádá vlastní právní subjektivitu, hovoříme o **koncernu**. Koncern vzniká smluvně nebo kapitálovou účastí. *Koncern*

Druhým typem sdružení, ponechávajícím sdruženým podnikům relativní samostatnost, je **holding**. Holdingová společnost je mateřskou firmou, která drží kontrolní balík akcií jiných společností (dceřiných) a tím je ovládá. Dceřiné firmy mají přitom vlastní právní subjektivitu, čímž minimalizují riziko negativního dopadu vlastního krizového vývoje na mateřskou společnost a ostatní společnosti sdružené v holdingu. *Holding*

V případě, kdy sdružené společnosti ztrácí svou samostatnost, hovoříme o fúzi nebo nepřátelském převzetí. **Fúze** je dobrovolné splynutí dvou či několika podniků, obvykle za účelem větší daňové efektivnosti, krytí ztrát jednoho z podniků, snížení podnikatelského rizika anebo růstu podílu na zisku. Může dojít k připojení jednoho podniku ke druhému nebo k vytvoření nového subjektu. *Fúze*

Pokud nedochází ke sdružování dobrovolně se souhlasem managementu, hovoříme o **nepřátelském převzetí**. K tomu dochází typicky vykoupením kontrolního balíku akcií přímo od akcionářů bez dohody s managementem převzaté společnosti. *Nepřátelské převzetí*

Speciální postavení mezi sdruženími podniků zastávají **nadnárodní společnosti**. Vznikly vlivem mezinárodního obchodu a zakládání joint ventures. Sestávají se z mateřské firmy a mnoha poboček dceřiných firem, které jsou rozmístěny v různých zemích. Nadnárodní společnosti někdy vytvářejí celosvětové **korporace** nebo **strategické aliance**, jejichž účelem je maximální využití specifik jednotlivých podniků. *Nadnárodní společnosti*

1.3 Stádia vývoje a životní cyklus podniku

Na podnikatelskou činnost, tedy podnikání, je důležité pohlížet jako na proces. Tímto pohledem je charakterizována jeho ucelenost. Samozřejmě tento proces nevykazuje stabilitu, ale v určitých časových horizontech se vyvíjí. Proto je možné hovořit o vývojových stádiích (fázích) procesu podnikání. Tato stádia mají své základní, specifické charakteristiky.

Stádia vývoje podnikání

Hlavní **stádia vývoje** podnikání:

- **Prolog** – je projeven zájem o podnikání, je formulována vize, jsou hodnoceny výhody a nevýhody podnikání,
- **Start** – rozhodnutí o právní formě podnikání, založení podniku, umístění podniku na trh,
- **Přežití** – tvorba zisku, realizace pozitivního cash flow, řízení rizika,
- **Růst** – úvaha o změně právní formy podniku, oceňování podniku (majetku), variantní zpracování strategie růstu,
- **Expanze** (internacionalizace) – zahájení a udržení exportu, podnikání na mezinárodních trzích, koncentrace,
- **Epilog** – ukončení podnikání dobrovolné nebo nedobrovolné.

Každé stádium vykazuje své znaky a typické problémy. V této souvislosti je nutné si uvědomit, že proces podnikání u jednotlivce nemusí projít všemi vývojovými stádii. Dokonce se dá říci, že u některých podnikatelů není cílem absolvovat všechna stádia procesu podnikání, ale jejich prioritou je úspěšná realizace stádia Startu a stádia Přežití. Tato stádia jsou pro realizaci úspěšného procesu bezesporu zásadní a nezbytná.

Životní cyklus podniku

Tak jako podnikání má svá vývojová stádia, tak i existence podniku má své omezení, tzn. je vymezena **životním cyklem podniku**. Životní cyklus podniku je odrazem vnějšího i vnitřního okolí podniku a může mít různý časový rozsah (rok, desetiletí, století).

Na začátku existence podniku je jeho **založení** a **vznik**. Procesu založení podniku, který je ukončen vznikem podniku by měla přecházet důkladná příprava a posouzení všech možností a rizik s tímto spojených. V průběhu existence se podnik dostává do fáze **rozvoje**, **stagnace**, příp. **krize**. Pokud není krize překonána, následuje etapa **ukončení** činnosti a **zániku** podniku.

Založení podniku

Založení podniku představuje cílevědomě řízený proces člověkem, vlastníkem a podnikatelem. Jedná se v první řadě o vytvoření základních předpokladů pro plnění funkcí podniku. Zakladatel podniku musí připravit strategické záměry, směřující zejména do následujících oblastí:

- vymezit předmět své činnosti (oblast podnikání),
- rozhodnout o právní formě podnikání,
- vyjasnit potřebu finančních a jiných prostředků a jejich dostupnost,
- zvážit své sociálně psychologické předpoklady pro podnikání,
- popř. doplnit znalosti vybraných právních a dalších norem, dotýkajících se daného podnikání (v oblasti ochrany životního prostředí, hygieny, hospodářské soutěže apod.).

Rozvoj podniku

Rozvoj podniku sebou nese nejen řešení výrobních a odbytových problémů, práci s lidmi, organizaci práce a procesů, ale i změny v majetkové, kapitálové a organizační struktuře podniku. Do popředí vstupuje zabezpečování hospodárnosti při rozhodování o všech podnikových činnostech, měření výše nákladů, předvídání a realizace výnosů, obnova majetku, inovace a investice.

Měřítkem rozvoje se stávají ukazatelé pro hodnocení ekonomické efektivnosti, návratnosti investic, zhodnocení vložených prostředků, rozšiřování kapacit i obsazenost trhu. Významnou úlohu zde hraje rozhodování ve všech základních procesech podniku, zejména v oblasti: inovační a technické, finanční a ekonomické, organizační a personální, investiční a odbytové, které jsou součástí strategického rozvoje podniku.

Stagnace

Již v etapě rozvoje podniku je třeba počítat s možnou **stagnací**, s riziky podnikání, s porušením rovnovážného stavu, s krizí v podnikání i možností zániku podniku. Rizika nelze ignorovat, ale nutno je předvídat, znát faktory rizika (vnější, vnitřní) i míru jejich působení.

Mezi nejčastější **vnější faktory** patří vlivy: politické, finanční, měnové, právní a daňové, sociální a nástup konkurence.

Mezi **vnitřní faktory** lze zahrnout vlivy: strategické chyby v rozhodování, problémy růstu podniku, nesolventnost, jednostranný výběr odběratelů nebo dodavatelů, nízká produktivita, špatná organizační struktura, špatné řízení.

Krizové řízení

Krizové řízení v podniku nastává v etapě, kdy obchodní a hospodářská politika přechází do obrany, vč. udržování stávajících ukazatelů odbytu, hledání cest k úspoře nákladů. Přijímají se různá úsporná opatření, provádí se formální změny. Nastupuje krizový management, hledají se možnosti vyřešení krize (krizové scénáře, analýza stavu vývoje, konsolidace atd.). V této době může docházet k sanaci podniku, transformaci, k fúzím, ale také k zániku podniku.

Zánik podniku

K **zániku podniku**, jako poslední etapě životního cyklu podniku dochází:

- na základě dobrovolného rozhodnutí podnikatele, nebo z donucení (rozhodnutí soudu),
- zánikem bez likvidace (přeměnou v jinou formu, přímým prodejem, rozdělením atd.),
- zánikem likvidací (v případě, že likvidátor zjistí předluženost podniku, je povinen podat návrh na prohlášení konkursu).

V této dílčí kapitole vám byly naznačeny jednotlivé fáze podniku a činnosti, které se těchto fází týkají. Následující kapitola se zaměřuje pouze na první fázi a to zejména na činnosti, které by měly předcházet začátku podnikání.

1.4 Podnikatelský plán

Předpokladem úspěchu začínající firmy je získat motivaci a mít odhodlání podnikat, zvážit osobní předpoklady pro podnikání, objevit a definovat podnikatelský nápad nebo mezeru na trhu, vyjasnit si podnikatelský záměr, vymezit předmět činnosti, zvolit vhodnou formu podnikání apod. V následující kapitole vám bude názorně, i když zjednodušeně, ukázán postup nutného ekonomického zvažování podnikatele před zahájením jakékoliv podnikatelské činnosti. Podrobněji bude problematika podnikatelského plánu rozebrána v třetí disciplíně modulu Ekonomika.

Podnikatelský plán

Podnikatelský plán je základním strategickým dokumentem, ve kterém podnikatel definuje plánované trendy věcného a organizačního rozvoje podniku, popisuje dlouhodobé cíle, analyzuje současný stav, předpokládané finanční zdroje, jejich užití a návratnost vložených prostředků. Součástí podnikatelského plánu je zakladatelský rozpočet.

Podnikatel vychází obvykle z vlastních možností, znalostí a zkušeností. Proto základem jeho rozhodování se musí stát **identifikace podnikatelských příležitostí**, jako jsou např.:

- znalost potřeb zákazníků, spotřebitelů, trhu,
- znalost obchodních partnerů, distributorů,
- znalost technologie, know how,
- příležitost k zhodnocení finančních prostředků,
- využití příležitosti (privatizace, prodej podniku, volné pracovní síly).

Kvalitní podnikatelský plán je základem každého dlouhodobě úspěšného podnikání a jako takový přestavuje nejúčinnější způsob snižování podnikatelského rizika.

Cíle podnikatelského plánu

Cíle podnikatelského plánu:

- poskytuje informace potencionálním investorům,
- nutí podnikatele důkladně prozkoumat a promyslet svůj záměr a všechno co s ním souvisí,
- plní úlohy provozního průvodce v období, kdy podnik začne svoji činnost.

Zásady pro zpracování: srozumitelnost, logické uspořádání, stručnost, pravdivost a reálnost, respektování rizika.

Obsah a struktura podnikatelského plánu

Obsah a struktura podnikatelského plánu do značné míry závisí na charakteru podnikatelské činnosti. Možná struktura podnikatelského plánu:

- **Obsah**
- **Shrnutí:** stručné, jasné a výstižné informace o čem plán pojednává, vyzdvižení hlavní myšleny a přínosů podnikání, záměrem je podat přesvědčivý obraz o cílech firmy a cestách k jejich dosažení.
- **Všeobecný popis firmy:** datum založení, sídlo firmy, majitelé, představení hlavního produktu, motivace k založení firmy, volba právní formy podnikání, druh vedené evidence, je třeba definovat strategii firmy, která představuje dlouhodobé cíle a cesty k jejich dosažení.
- **Klíčové osobnosti firmy:** dosažené vzdělání a praktické zkušenosti vedoucích pracovníků, organizační schéma firmy.

- **Popis výrobku nebo služby:** popis výrobků, které vyrábíme nebo plánujeme vyrábět, popis služby, kterou poskytujeme nebo budeme poskytovat, soustředíme se na produkt, od kterého očekáváme v budoucnu nejvyšší obrat, můžeme porovnat jeho vlastnosti s konkurenčním výrobkem či službou.
- **Analýza trhu:** zjištění všech dostupných informací o velikosti trhu, chování účastníků na daném trhu (zákazníků, konkurence, dodavatelů), případných překážek vstupu na trh, informace o celkovém a cílovém trhu.
- **Prodej:** zahrnuje činnosti, které mají úzký vztah k trhu, tj. plánování obratu prodeje, distribuci produktů, opatření podporující prodej (reklama, práce s prospekty, účast na veletrhu apod.).
- **Výroba, provozní činnost:** popis výrobních postupů a především vyzdvižení konkurenčních výhod firmy, zmínka o strojích a zařízeních, výrobní kapacitě, materiálovém zabezpečení a prostorách, objasnění vztahů s dodavateli (počet dodavatelů, dodržování termínů ze strany dodavatelů, dostupnost materiálů a surovin atd.).
- **Jakost, bezpečnost:** firma musí jasně prezentovat svůj vztah k jakosti a tu může prokázat certifikáty shody s normami, bezpečnost v moderních provozech je také spojována s bezpečností a ochranou zdraví pracovníků při práci – doložit odkazem na zavedený systém péče o bezpečnost.
- **Personální zajištění:** jasný přehled o personálním zabezpečení běhu firmy (počet a kvalifikace pracovníků), stanovení vnitřní organizační struktury podniku.
- **Finanční plán (zakladatelský rozpočet):** prokazuje reálnost podnikatelského plánu, plánovaný výkaz zisku a ztrát, plán peněžních toků (cash flow), analýza bodu zvratu.
- **Analýza rizik, citlivostní analýza:** identifikace a kvantifikace rizikových faktorů, plánování krizových scénářů, analýza citlivosti výsledku hospodaření na změnu faktorů, které ho ovlivňují.
- **Příloha:** doplňující a objasňující informace (výpis z obchodního rejstříku, životopisy klíčových osob, fotografie, výkresy produktů, články z novin o produktu, reference významných osobností, důležité smlouvy atd.).

Zakladatelský rozpočet

Nedílnou součástí přípravných prací spojených se založením podniku je zpracování **zakladatelského rozpočtu** (finančního plánu). Smyslem zakladatelského rozpočtu je kvantifikace a specifikace finančních zdrojů, které budou sloužit nejen k úhradě administrativních činností spojených se založením podniku, ale zejména k vytvoření věcných předpokladů výroby nebo poskytování služeb.

Zakladatelský rozpočet by měl podnikateli **umožnit zjistit**:
- do jaké míry bude jeho podnikání efektivní,
- zda jeho podnikatelský záměr má opodstatnění,
- jaké budou předpokládané výnosy, náklady a zisk,
- potřebný rozsah dlouhodobého majetku a jednotlivých složek oběžných aktiv v počáteční fázi podnikání,
- z jakých zdrojů bude uvedený majetek financován – vlastní a cizí zdroje,
- peněžní příjmy a výdaje (plánované) – plánovaný cash flow,

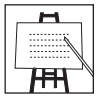

Příklad 1.1: S využitím znalostí z ostatních kapitol sestavte zakladatelský rozpočet podniku jako právnické osoby (2 společníci), znáte-li následující údaje: očekávaný počet prodaných kusů výrobků za měsíc 3 000 ks, odhadní cena za kus 400 Kč, spotřeba materiálu za kus 140 Kč, mzdové náklady na kus 50 Kč, odhadnuté ostatní náklady na kus 40 Kč. Pro výrobu podnik pořídil potřebné stroje v celkové hodnotě 1 500 000 Kč, jejichž odpisy v prvním roce budou činit 11 %. Měsíční náklady činí – za pro-

nájem prostor k podnikání 55 000 Kč, na energii 25 000 Kč a na propagaci 40 000 Kč. Roční pojištění majetku je 60 000 Kč. Majitelé do společnosti vložili vlastní kapitál ve výši 900 000 Kč. Jako cizí zdroje může podnik využít bankovní úvěr na 5 let s úrokovou mírou 12 % ročně. Jako zaměstnavatel platí příspěvek na sociální a zdravotní pojištění (34 % z mezd). Daň z příjmu právnických osob (pro rok 2010) činí 19 %. Kapitál vložený do podniku by mohl být alternativně zhodnocen 5 %. Alternativní průměrný plat společníků činí 20 000 Kč měsíčně. V prvním měsíci činnosti nebudou žádné příjmy, roční rozpočet se týká druhého až třináctého měsíce činnosti. Podnik si chce ponechat volné prostředky ve výši 10 % očekávaných provozních výdajů jako rezervu na krytí neočekávaných výdajů.

Shrnutí

Podnikáním se rozumí soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku. Podnik je společenství lidí a prostředků, které jsou spojeny za účelem zabezpečování různých činností, za účelem zajištění vlastního prospěchu. Základními právními předpisy upravujícími podnikání jsou obchodní zákoník a zákon o živnostenském podnikání. Podniky lze rozdělit podle různých hledisek. Tato systemizace vytváří přehled o jejich charakteristických znacích a rozdílech. Podnik v průběhu své existence prochází jednotlivými fázemi. Před začátkem podnikání je vhodné, aby si podnik vytvořil podnikatelský plán. Podnikatelský plán je písemný dokument, popisující všechny podstatné vnější a vnitřní faktory související se zahájením podnikání nebo fungováním existující firmy. Součástí podnikatelského plánu je zakladatelský rozpočet. Zakladatelský rozpočet se sestavuje před zahájením podnikání a skládá se ze tří základních částí – rozpočtu potřebného majetku a zdrojů jeho krytí, rozpočtu výnosů, nákladů a výsledku hospodaření, většinou za první rok podnikání, a rozpočtu rozdělení zisku a posouzení výhodnosti podnikání.

Klíčová slova

Podnik, podnikání, podnikatel, právní forma podnikání, živnost, obchodní zákoník, živnostenský zákon, obchodní rejstřík, fáze podniku, podnikatelský plán, zakladatelský rozpočet

Kontrolní otázky a úkoly

Co je to podnikání a kdo je to podnikatel?

Jaké právní předpisy upravují podnikání?

Vyjmenujte činnosti, které bezprostředně souvisejí se založením podniku.

Co je to obchodní rejstřík?

Čím se liší druhy obchodních společností?

Popište jednotlivé fáze podniku.

Popište obsah a strukturu podnikatelského plánu.

Korespondenční úkol I: Zpracujte zakladatelský rozpočet na základě aktuálních údajů v případě, že podnikáte, nebo byste chtěli začít podnikat ve vámi zvoleném oboru. Dosažené výsledky vhodně vyhodnoťte a okomentujte.

2 MAJETKOVÁ A KAPITÁLOVÁ STRUKTURA PODNIKU

Po prostudování této kapitoly byste měli být schopni:

- definovat majetkovou a kapitálovou strukturu podniku,
- popsat jednotlivé složky majetku a kapitálu,
- definovat rozdíl mezi účetními a daňovými odpisy,
- vypočítat odpisy různými metodami,
- určit jakými cenami se oceňují jednotlivé složky podniku.

2.1 Majetková struktura podniku

Kromě kvalifikovaných manažerů a ostatních pracovníků, což jsou lidské zdroje podnikání, vyžaduje každé podnikání hmotné i jiné hospodářské prostředky. Konkrétní složení těchto prostředků se označuje jako majetek, jeho souhrnné peněžní vyjádření jako aktiva (jednotlivé položky jako aktivum). Majetková struktura podniku tedy vychází z jeho věcné podstaty a rozumíme jí podíl jednotlivých složek aktiv na celkovém majetku. Jaký bude rozsah jednotlivých složek majetku, závisí především na typu podnikatelského subjektu, ale zejména na druhu činnosti, kterou podnikatel provozuje.

Majetek podniku

Majetkem podniku (v obchodním zákoníku se používá výraz „obchodní majetek“) se rozumí souhrn všech věcí, peněz, pohledávek a jiných majetkových hodnot, které patří podnikateli a slouží k jeho podnikání. Tvoří jej dvě základní skupiny prostředků, které se liší dobou, po kterou slouží v provozu podniku, než se vrátí do peněžní formy. První skupinou je **dlouhodobý majetek**, druhou **majetek oběžný**.

Dlouhodový majetek

Dlouhodobý majetek je takový majetek, který slouží podniku dlouhou dobu (obvykle déle než 1 rok) a tvoří podstatu jeho majetkové struktury. Dlouhodobý majetek není získáván za účelem dalšího prodeje. Tvoří ho dlouhodobý nehmotný majetek, dlouhodobý hmotný majetek a dlouhodobý finanční majetek.

Dlouhodobý nehmotný majetek

Dlouhodobý nehmotný majetek zahrnuje ocenitelná práva, jimiž jsou výrobně technické poznatky (know-how), licence, předměty průmyslových a autorských práv a jiné výsledky duševní a tvořivé činnosti, které jsou předmětem ocenitelných práv (patenty, vynálezy apod.), výsledky výzkumné a odborné činnosti (receptury, technologické postupy, projekty), dále software, zřizovací výdaje[4] a goodwill[5]. Pořizovací cena tohoto majetku by měla být vyšší než 60 tis. Kč.

[4] Zřizovací výdaje představují souhrn výdajů vynaložených na založení účetní jednotky do okamžiku jejího vzniku např. soudní a správní poplatky, výdaje na pracovní cesty, odměny za zprostředkování, poradenské služby a nájemné.

[5] Goodwillem se rozumí kladný nebo záporný rozdíl mezi oceněním podniku, nebo jeho části ve smyslu obchodního zákoníku, nabytého zejména koupí, vkladem nebo oceněním majetku a závazků v rámci přeměn společnosti, s výjimkou právní formy, a souhrnem jeho individuálně přeceněných složek majetku snížením o převzaté závazky.

Dlouhodobý hmotný majetek

Dlouhodobý hmotný majetek je takový majetek, který podniku slouží dlouhou dobu a opotřebovává (znehodnocuje) se postupně (např. budovy, stroje, výrobní zařízení, dopravní prostředky), nebo se používá dlouhou dobu, aniž by se znehodnotil (např. pozemky, umělecká díla a sbírky). Tento majetek se dále člení na **movitý** majetek, který lze přemístit a **nemovitý** majetek, který přemístit nelze. Mezi dlouhodobý hmotný majetek patří:

- pozemky (neodepisují se),
- budovy, haly a stavby (bez ohledu na výši pořizovací ceny),
- samostatné movité věci a soubory movitých věcí s pořizovací cenou nad 40 tis. Kč a dobou použitelnosti delší než 1 rok,
- trvalé porosty, základní stádo a tažná zvířata,
- umělecká díla a sbírky, drahé kovy a předměty kulturní hodnoty.

Dlouhodobý finanční majetek

Dlouhodobý finanční majetek je majetek, který většinou podnik pořizuje pro získání výnosů v budoucnosti. Do tohoto majetku ukládá volné peněžní prostředky – uskutečňuje finanční investice. Tvoří ho účasti (podíly) v jiných podnicích a dlouhodobé cenné papíry[6] (např. akcie, dluhopisy), které podnik nakoupil za účelem kapitálového ovládání či ovlivňování jiného subjektu. Podle podílu na základním kapitálu ovládaného subjektu rozlišujeme vliv rozhodující (nad 50 %), podstatný (20–50 %) a menšinový (do 20 %). Dále sem patří ostatní cenné papíry a vklady se splatností delší než 1 rok (akcie, obligace, dluhopisy, vkladové listy, atd.), půjčky poskytnuté podnikem se sjednanou dobou splatnosti delší než jeden rok, a také nemovitosti, umělecká díla a sbírky, předměty z drahých kovů a pozemky, které byly pořízeny za účelem dlouhodobého uložení volných peněžních prostředků (neslouží k podnikání). Zahrnovány jsou i soubory movitých a nemovitých věcí pronajímané podnikem (v pozici pronajímatele) jako celek.

Oběžný majetek

Oběžný majetek je v podniku přítomen ve formě věcné a peněžní. Do oběžného majetku patří zejména zásoby, krátkodobý finanční majetek a pohledávky.

Zásoby

Zásoby tvoří nakupované zásoby, zásoby vlastní výroby, zvířata a zboží. **Zvířata** jsou zde zpravidla součástí produkčního procesu (např. přírůstky zvířat, ryby, včelstva). **Zboží** jsou takové zásoby, které podnik nakupuje za účelem dalšího prodeje, příp. výrobky vlastní výroby, které byly aktivovány a předány do vlastních prodejen. Zbožím jsou též pozemky, budovy a stavby, které podnik pořizuje za účelem prodeje v nezměněné podobě.

Základními znaky oběžného majetku je **krátkodobost** (spotřeba či obrátka do 1 roku), oběh a relativně vysoká likvidnost (obchodovatelnost). Oběžným majetkem se nazývá proto, že jedna jeho forma předchází v jinou: za peníze jsou nakoupeny suroviny, ty se změní v nedokončené výrobky, ty v hotové výrobky, hotové výrobky v pohledávky, pohledávky v peníze. Oběžný majetek může také sloužit k úhradě závazků (dluhů) podniku.

Materiálové zásoby

Materiálové zásoby podnik zpravidla nakupuje od svých dodavatelů a v rámci kompletace dodávkových množství, dodávkových lhůt i v zájmu kontinuity výrobního procesu je i po určitý čas skladuje. Člení se na:

- **suroviny** (základní materiál), jimiž jsou hmoty, které při výrobním procesu přecházejí zcela nebo zčásti do výrobku, a tvoří jeho podstatu,
- **pomocné látky**, které přecházejí také přímo do výrobku, netvoří však jeho podstatu (např. nátěrové hmoty),

[6] Cenný papír je obecně veřejně vydaná listina, ve které je ztělesněno určité právo oprávněného majitele.

- **provozní látky**, jimiž jsou hmoty, kterých je zapotřebí pro provoz, avšak do výrobku přímo nevstupují (pohonné hmoty, mazadla, paliva, apod.),
- **náhradní díly**, což jsou předměty určené k uvedení opotřebeného hmotného majetku nebo jeho části do původního stavu,
- **obaly**, které slouží k ochraně a dopravě nakoupeného materiálu, zboží a vlastních výrobků,
- **drobný dlouhodobý hmotný majetek**, který se jednorázově nespotřebovává, jeho pořizovací cena je většinou do 40 tis. Kč.

Zásoby vlastní výroby

Zásoby vlastní výroby, které s ohledem na délku a charakter výroby a výrobků, jejich kompletaci a dodací podmínky rovněž po určitou dobu setrvávají v podniku, tvoří:

- **nedokončená výroba**, za níž jsou považovány produkty, které prošly jedním nebo několika výrobními stupni, nejsou již materiálem, ale také ještě nejsou hotovým výrobkem,
- **polotovary vlastní výroby** jsou odděleně evidované produkty, které neprošly všemi výrobními stupni. K polotovarům patří i samostatně prodejné meziprodukty.
- **výrobky** jsou hotové předměty vlastní výroby určené k prodeji (realizaci).

Krátkodobý finanční majetek

Krátkodobý finanční majetek se podle formy a konkrétních dispozic člení na:

- **hotovost** (peníze na pokladně, šeky, poukázky k zúčtování),
- **ceniny** (poštovní známky, kolky, telefonní karty, stravenky apod.),
- **peníze na účtech** v peněžních ústavech (na běžném účtu, vkladovém účtu, devizovém účtu apod.),
- **majetkové cenné papíry** (cizí i vlastní akcie, podílové listy apod.),
- **dlužné cenné papíry** (cizí i vlastní dluhopisy, obligace, vkladové listy, pokladniční poukázky, směnky, pořízené za účelem jejich obchodování).

Cenné papíry zde jsou, na rozdíl od dlouhodobého finančního majetku, splatné, popř. určené k prodeji do jednoho roku od jejich pořízení.

Pohledávky

Pohledávky vznikají při styku podniku s vnějším okolím při realizaci výrobků, služeb a zboží, jsou uhrazovány odběrateli. Jedná se především o **pohledávky z obchodního styku**, kdy podnik předá výrobek, službu nebo zboží odběrateli a platbu obdrží po určité době (lhůta splatnosti, odběratelský úvěr). Charakter pohledávky mají také **zaplacené zálohy dodavatelům** na budoucí dodávky, případně **vyplacené zálohy zaměstnancům**.

Pohledávky jsou majetkovou položkou, protože v principu představují nárok na budoucí hodnotové plnění. Vedle toho jsou směnitelné a obchodovatelné, mohou být předmětem vkladů, ručení apod. Mezi krátkodobý finanční majetek patří jak krátkodobé, tak dlouhodobé pohledávky.

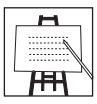

Příklad 2.1: Zařaďte uvedené položky do skupiny dlouhodobého a oběžného majetku: software, peníze v pokladně, pohledávky za odběrateli, obráběcí stroje, zřizovací výdaje, akcie dlouhodobé povahy, administrativní budova, lesní pozemky, směnka, základní materiál a suroviny, autojeřáb, nákladní automobil, ochranné pomůcky, umělecké dílo, peněžní prostředky na běžném účtu, zboží, nedokončená výroba, goodwill.

2.2 Odpisování dlouhodobého majetku

*Dlouhodobý majetek se nespotřebovává najednou, ale postupně se opotřebovává, toto opotřebení může být **fyzické**, vlivem používání majetku, projevuje se nižší výkonností, spolehlivostí, přesností, atd. a **morální**, způsobené technickým zastaráním, nemoderností. Opotřebení se vyjadřuje **odpisy**. V této dílčí kapitole jsou uvedeny způsoby odpisování majetku.*

Odpisování dlouhodobého majetku

Odpisováním přenáší podnik část hodnoty, která odpovídá opotřebení majetku, do **nákladů**. Výši odpisů ovlivňují faktory:

- celková odpisová základna, tj. hodnota odpisovaného majetku,
- zvolená metoda odpisování,
- odpisová sazba, která je stanovena na základě délky životnosti majetku.

Pojmy v odpisování

Při odpisování se setkáváme se specifickými pojmy:

- **vstupní cena** (VC) je cena, ze které se počítá první odpis. Může mít podobu pořizovací ceny, vlastních nákladů nebo reprodukční pořizovací ceny (viz dílčí kapitola 2.4).
- **oprávky** představují součet odpisů k určitému datu, vyjadřují trvalé snížení hodnoty majetku neboli celkové opotřebení,
- **zůstatková cena** (ZC) se uvádí k určitému datu a představuje vstupní cenu sníženou o oprávky,
- **zbytková hodnota** (ZH) představuje penězi ocenitelnou hodnotu majetku po úplném opotřebení.

V souvislosti s odpisy je nutné rozlišovat **účetní** a **daňové** odpisy. Vypočtené odpisy se zaokrouhlují na celé koruny nahoru. Rozdíly mezi účetními a daňovými odpisy uvádí tabulka 2.1.

Tabulka 2.1: Porovnání účetních a daňových odpisů

Oblast	Účetní odpisy	Daňové odpisy
právní úprava	zákon o účetnictví, opatření Ministerstva financí pro vedení podvojného účetnictví	upraveny přesně zákonem o daních z příjmu (§ 26–33)
odpisování	podnik si sám stanoví způsob výpočtu odpisů, frekvenci účtování, dobu odpisování (toto vše musí podnik zachytit do odpisového plánu)	doba odpisování je dána tabulkami (dle odpisových skupin), způsob odpisování je také přesně stanoven, frekvence účtování je 1× za rok na konci účetního období
zbytková hodnota	používá **zbytkovou hodnotu**, která představuje odhad toho, co se z DM získá po ukončení odpisování	zbytkovou hodnotu nepoužívají
význam	vyjadřují velikost opotřebení DM (věrně), postupně přenášejí výdaje vynaložené na pořízení DM do nákladů podniku (z hlediska daně z příjmu jde o náklady neuznatelné)	vyjadřuje velikost opotřebení DM (ne příliš věrně), postupně přenášejí výdaje vynaložené na pořízení DM do nákladů podniku (z hlediska daně z příjmů se jedná o uznatelné náklady)
použití	používají se pouze v podvojném účetnictví	používají se v podvojném účetnictví i v daňové evidenci

povinnost	v podvojném účetnictví jsou povinné, ale podniky, které si nenechávají účetní závěrku ověřit auditorem si mohou stanovit, že nebudou účtovat účetní odpisy, místo nich budou používat daňové	jsou nepovinné, ale kdybychom je nevyužívali, šidíme sami sebe
neodepisují se	pozemky, umělecká díla, která nejsou součástí stavby nebo budovy, movité kulturní památky, předměty kulturní hodnoty (muzejní a galerijní sbírky), dlouhodobý finanční majetek	umělecká díla, která nejsou součástí budovy nebo stavby, movité kulturní památky, předměty kulturní hodnoty, přebytky zjištěné při inventarizaci (další rok už můžeme odepisovat), pozemky, dl. finanční majetek.

Účetní odpisy

Účetní odpisy reálně zobrazují skutečné opotřebení majetku, respektují ekonomické a finanční podmínky podniku. Účetní odpisy se dělí na:

1) časové, které lze stanovit jako:
- **rovnoměrné** (lineární), kdy se výše měsíčních odpisů nemění,
- **zrychlené** (degresivní), kde odpis je v předchozím roce vyšší než v následujícím roce. Dochází k rychlejší akumulaci zdrojů, což umožňuje rychlejší zavádění moderní techniky.
- **zpomalené** (progresívní), kde odpis v následujícím roce je vyšší než v předchozím roce. To má za následek snížení nákladů v prvních letech odpisování a naopak snížení výsledku hospodaření v pozdějších letech.

Příklad 2.2: Vypočtěte odpisy lineární metodou: podnik zařadil 5. 12. do užívání zakoupený stroj. Cena pořízení činila 253 000 Kč, školení zaměstnanců 5 000 Kč, náklady na přepravu 4 000 Kč, náklady na instalaci 3 000 Kč. Zvolená doba odpisování je 5 let, frekvence účtování 1× za rok. Odhad zbytkové ceny 10 000 Kč.

2) výkonové, které vyjadřují fyzické nebo technické opotřebení dlouhodobého majetku a které nezachycují opotřebení morální. Výše odpisů je závislá na předpokládaném výkonu (např. zápustka při přesném kování).

Příklad 2.3: Vypočtěte výkonové odpisy: stroj z příkladu 2.2 vyrobí za dobu odpisování 50 000 ks výrobků, z toho 1. rok 20 000 ks, 2. rok 15 000 ks, 3. rok 10 000 ks, 4. rok 3 000 ks, 5. rok 2 000 ks.

Daňové odpisy

Daňové odpisy jsou stanoveny pro účely výpočtu daně z příjmů (úprava v zákoně o dani z příjmů). Nabytý **dlouhodobý hmotný majetek** se zatřídí, do jedné z šesti odpisových skupin, která stanoví minimální dobu odpisování (viz tabulka 2.2).

Tabulka 2.2: Minimální doba odpisování pro dlouhodobý hmotný majetek

Odpisová skupina	1	2	3	4	5	6
Doba odpisování v letech	3	5	10	20	30	50

Pro každý nově pořízený hmotný majetek si podnik zvolí buď **rovnoměrné**, nebo **zrychlené** odpisování. Po celou dobu odpisování jej nesmí změnit.

Rovnoměrné odpisování

Při **rovnoměrném odpisování** jsou jednotlivým odpisovým skupinám přiřazeny roční odpisové sazby v procentech zvlášť pro 1. rok, další léta a zvýšenou vstupní cenu[7]. Vzorec je uveden v řešení příkladu 2.4.

Příklad 2.4: Vypočtěte odpisy metodou rovnoměrného odpisování: podnik koupil počítač, jehož vstupní cena činí 60 000 Kč. Vypočtěte rovnoměrné daňové odpisy.

Zrychlené odpisování

U **zrychleného odpisování** jsou jednotlivým odpisovým skupinám přiřazeny koeficienty (pro 1. rok, další roky a zvýšenou vstupní cenu). Výše odpisu se vypočítá v prvním roce odpisování odlišně než v dalších letech (viz řešení příkladu 2.5).

Příklad 2.5: Vypočtěte zrychlené odpisy: zadání příkladu zůstává stejné jako u příkladu 2.4.

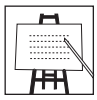

Odpisování dlouhodobého nehmotného majetku

Zákon o daních z příjmů požaduje odepisovat v účetnictví vedený **dlouhodobý nehmotný majetek**, pokud je doba použitelnost delší než 1 rok a vstupní cena vyšší než 60 tis. Kč. Odpisy se stanoví s přesností na celé měsíce, počítaje následujícím měsícem po dni, kdy byly splněny podmínky pro odpisování. Nehmotný majetek se odepisuje rovnoměrně bez přerušení po dobu stanovenou zákonem.

2.3 Kapitálová struktura podniku

Kromě toho, že si podnikatel určí potřebné hospodářské prostředky, je nutné vědět, jakým způsobem tyto prostředky získá, jaké má možnosti se dozvíte v této dílčí kapitole.

Kapitálová struktura podniku

Kapitálovou strukturou podniku rozumíme strukturu zdrojů (původ), z nichž majetek podniku vznikl. Vložil-li kapitál do podniku sám podnikatel (zakladatel) nebo skupina podnikatelů, hovoříme o **vlastním kapitálu**. Vložil-li kapitál do podniku věřitel (např. banka), hovoříme o **cizím** (úvěrovém, dluhovém) **kapitálu**, krátce o dluhu. Toto členění kapitálových zdrojů platí jak při založení podniku, tak při zvětšování majetku podniku i pro financování jeho běžných potřeb. Kapitál je označován jako pasiva podniku.

Celková **velikost** podnikového **kapitálu závisí** především **na**:

- velikosti podniku, přičemž samotná velikost podniku by měla být optimální, obecně platí, že čím větší podnik, tím větší kapitál vyžaduje,
- stupni mechanizace, automatizace, robotizace (čím vyšší použití techniky, tím větší kapitál),
- rychlosti obratu kapitálu (čím rychlejší obrat, tím menší kapitál),

[7] Zvýšená vstupní cena představuje vstupní cenu zvýšenou o technické zhodnocení, kterým mohou být například výdaje na dokončené nástavby, přístavby, stavební úpravy, rekonstrukce a modernizace hmotného majetku, kterými se vstupní cena tohoto majetku zvýšila ve zdaňovacím období o více než 40 000 Kč.

- organizaci odbytu (podnik s vlastní prodejní sítí vyžaduje větší kapitál než prodej přes obchodní podmínky) aj.

Vlastní kapitál

Vlastní kapitál je kapitál, který patří majiteli (majitelům) podniku. Je hlavním nositelem podnikatelského rizika (u obchodních společností výhradním nositelem, u podniku jednotlivce spolu s jeho osobním majetkem). Jeho podíl na celkovém kapitálu je proto ukazatelem **finanční jistoty** (nezávislosti) **podniku**. Vlastní kapitál není stálou veličinou, ale mění se podle výsledků hospodaření v příslušném období. Vlastní kapitál podniku jednotlivce tvoří jeho peněžité i nepeněžité vklady. Vlastní kapitál obchodní společnosti je rozdělen do několika položek:

Rozdělení vlastního kapitálu

- **základní kapitál** je tvořen peněžitými i nepeněžitými vklady společníků do společnosti. Ve spol. s r. o. a v akciové společnosti se vytváří povinně a jeho výše se zapisuje do obchodního rejstříku.
- **kapitálové fondy** jsou vytvářeny z kapitálových vkladů (darů, dotací a ostatních vkladů společníků) a nezvyšují základní kapitál společnosti. Patří sem i **emisní ážio**, tj. rozdíl mezi emisní a jmenovitou (nominální) cenou akcií (tzv. emisní příplatek).
- **fondy ze zisku** jsou vytvářeny podle obchodního zákoníku, popřípadě stanov, společenské smlouvy, zakladatelské smlouvy, zakladatelské listiny nebo podle zákona o státním podniku. Tvoří je rezervní fond (ke krytí ztrát), u družstev nedělitelný fond a dále statutární a ostatní fondy.
- **výsledek hospodaření** je nerozdělený zisk (nebo neuhrazená ztráta) minulých účetních období a zisk nebo ztráta běžného účetního období.

Cizí kapitál

Cizí kapitál je dalším důležitým zdrojem financování většiny podniků. Cizí kapitál je dluhem podniku, který podnik musí v určené době splatit. Podle této doby jej rozdělujeme na:

Rozdělení cizího kapitálu

- **dlouhodobý** cizí kapitál tvoří dlouhodobé bankovní úvěry (např. hypotekární úvěry), termínované půjčky (obvykle k financování určitého dlouhodobého majetku), vydané (emitované) podnikové obligace a dlužní úpisy, leasingové dluhy a jiné dlouhodobé závazky,
- **krátkodobý** cizí kapitál **z**ahrnuje závazky podniku, které jsou splatné do jednoho roku. Patří mezi ně krátkodobé bankovní úvěry, dodavatelské úvěry (dodavatel dodá zboží na úvěr), zálohy přijaté od odběratelů (jsou k dispozici podniku do doby dodávky, označují se též jako odběratelský úvěr), půjčky, částky dosud nevyplacených mezd a platů (závazky k zaměstnancům), nezaplacené daně, dlužné dividendy aj.
- **rezervy** vytváří podnik buď za určitým účelem (např. na opravy) nebo mají obecný charakter. Účetní jednotka tvoří rezervy buď ze zákona (tzv. zákonné rezervy podle zákona o rezervách pro zjištění základu daně z příjmu), nebo z vlastního rozhodnutí (tzv. ostatní rezervy).

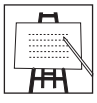

Příklad 2.6: Roztřiďte následující položky na majetek a kapitál: budova skladu, dluhopisy, základní kapitál, závazky vůči dodavatelům, zboží v prodejně, programové vybavení počítačů, peníze na účtu u banky, pohledávky za zaměstnanci, zisk z minulého roku, obráběcí stroj, rezervy, administrativní budova, krátkodobý bankovní úvěr, pohledávky za odběrateli, osobní počítač, statutární fond, kancelářský papír, závazky vůči zaměstnancům.

Důvody pro použití cizího kapitálu

Důvody pro použití cizího kapitálu:

- podnikatel nemá dostatečný vlastní kapitál k založení podniku (může přibrat společníka, založit družstvo nebo a. s., to ale omezuje jeho pravomoci a je to dražší než bankovní úvěr),
- podnikatel přechodně nedisponuje potřebným kapitálem v době, kdy ho potřebuje (např. nákup strojů), cizí kapitál také umožní akce, které jinak uskutečnit nelze,
- použitím cizího kapitálu nevznikají jeho poskytovateli žádná práva na přímém řízení podniku, oproti přibírání nových společníků,
- cizí kapitál je většinou levnější než kapitál vlastní a jeho použití zvyšuje rentabilitu podniku (viz finanční páka a daňový efekt).

Finanční páka a daňový efekt

Finanční páka: úroky z cizího kapitálu snižují daňové zatížení podniku, protože úrok jako součást nákladů snižuje zisk, ze kterého se platí daně. Použití cizího kapitálu zvyšuje výnosnost vlastního kapitálu. Zvýšení výnosnosti je způsobeno jak použitím levnějšího cizího kapitálu, tak tzv. **daňovým efektem** (štítem).

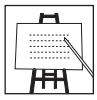

Příklad 2.7: Vypočítejte výnosovost vlastního kapitálu pro dva podniky: podniky A a B mají stejné množství celkového kapitálu (1 000 tis. Kč). Podnik A pracuje bez cizího kapitálu, podnik B používá 50 % cizího kapitálu. Úrok z použití cizího kapitálu činí 10 %, daň z příjmu právnických osob je 19 %. Výnos podniků je stejný, jejich zisk činí 200 tis. Kč.

Důvody omezující použití cizího kapitálu

Důvody omezující použití cizího kapitálu:

- cizí kapitál zvyšuje zadluženost podniku a tím snižuje jeho finanční stabilitu, při velkém rozsahu dluhu roste nebezpečí bankrotu, to se zvlášť projevuje v období poklesu výroby,
- každý další dluh je dražší a je obtížnější ho získat (větší riziko pro věřitele),
- vysoký podíl cizího kapitálu omezuje jednání managementu, které musí být přizpůsobeno věřitelům, další emise akcií však snižuje pravomoci původních vlastníků, kteří z tohoto důvodu preferují větší zadluženost, používá se tedy i forem financování jako je leasing, faktoring aj.

Poměr mezi vlastním a cizím kapitálem je u různých podniků odlišný. V průmyslových podnicích převládá vlastní kapitál, u obchodních je poměr 50 : 50, a u peněžních převládá cizí kapitál. Tento poměr závisí také na struktuře majetku (více dlouhodobého majetku, více vlastního kapitálu), na subjektivním postoji podnikatele, na úrokové míře bank, na výnosnosti podniku.

Management by měl usilovat o optimální kapitálovou strukturu, tj. o optimální zadluženost.

2.4 Oceňování majetku a kapitálu

Definice ceny

Ekonomická teorie rozumí **cenou** poměr, za který může být jedno zboží vyměněno za jiné zboží, nebo za peníze; je to jeho **směnná hodnota** vyjádřená v penězích. Je-li cena vytvořena na trhu podle vztahu nabídky a poptávky, hovoříme o **tržní ceně**. Naproti tomu tzv. **administrativní cena** je cena uměle vytvořená obvykle podle pravidel a konstrukce dané právními normami (např. u nás zákonem o účetnictví). Na rozdíl od tržní ceny je její stanovení jednoznačné. Způsob ocenění majetku přímo ovlivňuje výši aktiv a pasiv. Má vliv na výši nákladů podniku a tím i na velikost vykazovaného výsledku hospodaření. Pro **ocenění aktiv** existuje obecně několik způsobů ocenění, mezi něž patří:

Způsob ocenění aktiv

- **historická cena** je cena, která byla vynaložena v době pořízení majetku,
- **reprodukční hodnota**, která vyjadřuje částku za uhrazení majetku, pokud by se pořizoval v současnosti. Je označována jako **reprodukční pořizovací cena** a vztahuje se ke vstupu aktiva do podniku,
- **realizovatelná hodnota**, za níž by bylo možné aktivum prodat (prodejní),
- **reálná hodnota**, což je částka, za kterou by bylo možno vyměnit aktivum nebo vyrovnat závazek za obvyklých tržních podmínek. Touto reálnou hodnotou je na aktivním a likvidním trhu **tržní cena**.

Zákon o účetnictví[8] **rozeznává 4 typy cen** a také určuje způsob jejich použití v účetnictví podniku. Jsou to: pořizovací cena, reprodukční pořizovací cena, vlastní náklady, jmenovitá (nominální) hodnota.

Ocenění DH a NM

Dlouhodobý hmotný a nehmotný majetek se oceňuje:

Pořizovací cena

1) **Pořizovací cenou**, která představuje cenu, za níž byl majetek pořízen (cena pořízení) a náklady s jeho pořízením související. Touto cenou se oceňuje majetek, který byl **pořízen za úplatu**.
   Do pořizovací ceny majetku tedy **vstupují** např. náklady na: přípravu a zabezpečení pořizovaného majetku (odměny za poradenské služby a zprostředkování, správní poplatky, předprojektové přípravné práce atd.), vyřazení stávajících staveb nebo jejich částí v důsledku nové výstavby, zkoušky před uvedením majetku do stavu způsobilého k užívání, dopravu, montáž, clo, aj.
   Do pořizovací ceny se nezahrnují: opravy a údržba, náklady nájemce na uvedení najatého majetku do předchozího stavu, daně spojené s pořízením majetku, dále daň z převodu nemovitostí, kurzové rozdíly, smluvní pokuty a úroky z prodlení, nájemné za stavební pozemek, náklady na přípravu pracovníků pro budované provozy atd.

Vlastní náklady

2) **Vlastními náklady**, což jsou veškeré přímé náklady, nepřímé náklady bezprostředně související s vytvořením dlouhodobého nehmotného a hmotného majetku vlastní činností (výrobní režie), popř. nepřímé náklady správního charakteru, pokud vytvoření majetku přesahuje období jednoho účetního období. Touto cenou se oceňuje majetek vytvořený vlastní činností.

Reprodukční pořizovací cena

3) **Reprodukční pořizovací cenou** znamenající cenu, za kterou by byl majetek pořízen v době, kdy se o něm účtuje. Touto cenou se oceňuje: dlouhodobý nehmotný

[8] Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, v platném znění

a hmotný majetek nabytý bezúplatně (darování, dědění) nebo dlouhodobý nehmotný a hmotný majetek nově zjištěný a v účetnictví dosud nezaznamenaný.

Oceňování dlouhodobého finančního majetku

Dlouhodobý finanční majetek je oceňován:
- **cenou pořízení**, je-li majetek pořizován za úplatu,
- **reálnou hodnotou**, kterou se přeceňují realizované cenné papíry a podíly k rozvahovému dni.

Oceňování oběžného majetku

Oceňování oběžného majetku je snazší v tom, že doba mezi jeho pořízením a jeho spotřebou není tak velká jako u dlouhodobého majetku.

Zásoby se oceňují:
- nakoupené zásoby se oceňují v **pořizovacích cenách**, tj. cena pořízení a náklady s pořízením související (přeprava, clo, pojistné, provize atd.),
- zásoby vytvořené vlastní činností se oceňují **vlastními náklady**,
- zásoby nabyté bezúplatně (darované zásoby, nalezené přebytky, zbytkové produkty z výroby) se oceňují **reprodukční pořizovací cenou**.

Oceňovací techniky u zásob

U velkého množství stejných zásob při jejich skladování a spotřebě by bylo velmi drahé a náročné evidovat jednotlivé dodávky podle různých pořizovacích cen. V tomto případě se používají tyto **oceňovací techniky**:
- **technika první do skladu, první ze skladu**, zkráceně **FIFO** (First In – First Out) vychází z předpokladu, že dodávka, která do skladu přišla jako první, jako první ze skladu také odchází. Zde je třeba si uvědomit, že pokud ceny zásob rostou, jsou náklady na spotřebu podhodnoceny a ocenění zásob na skladě je nadhodnoceno.
- **technika poslední do skladu, první ze skladu**, zkráceně **LIFO** (Last In – First Out) vychází z předpokladu, že se nejdříve spotřebuje poslední dodávka. Toho se využívá při růstu cen, jelikož zmírňuje dopad inflace na zisk podniku. Podle našich legislativních předpisů se nesmí používat.
- **technika průměrování** – cena se stanoví jako vážený aritmetický průměr z pořizovacích cen a objemu všech dodávek a počátečního stavu zásob.

Oceňování pohledávek

Pohledávky se v případě vzniku oceňují **jmenovitou** (nominální) **hodnotou**, při nabytí za úplatu nebo vkladem **pořizovací cenou**. Není-li pohledávka zaplacena včas, dochází k jejímu znehodnocení.

Oceňování krátkodobého finančního majetku

Krátkodobý finanční majetek, který tvoří hotovosti a vklady na účtech peněžních ústavů se oceňují jejich **jmenovitými** (nominálními) **hodnotami**, tj. hodnotami na skutečně znějící (vyznačené) částky, podíly, cenné papíry a deriváty pořizovacími cenami.

Oceňování kapitálu

Oceňování kapitálu – vlastní kapitál, tak jak je vykazován v rozvaze, je oceněn **účetní** (historickou) **hodnotou**. Skutečná (tržní) hodnota však může být zcela jiná.

U podniků, jejichž akcie jsou veřejně obchodovatelné, lze cenu zjistit jako součin tržní ceny jedné akcie a počtu akcií. Přičte-li se k této hodnotě tržní hodnota cizího kapitálu, dostaneme tržní hodnotu podniku jako celku. Pokud cizí kapitál není ve formě obchodovatelných cenných papírů, vychází se z nominální hodnoty. U cenných papírů je však potřeba stanovit tržní cenu.

Shrnutí

Pro každý podnik je důležitá jak jeho majetková struktura, tak jeho struktura kapitálová. Majetkovou strukturou rozumíme podíl jednotlivých složek aktiv na celkovém majetku, kapitálovou strukturou podíl jednotlivých finančních zdrojů na celkovém kapitálu. Majetek podniku tvoří věcný základ pro výkon jeho hospodářské činnosti. Podle doby působení v podniku rozlišujeme dlouhodobý majetek (déle než 1 rok) a oběžný majetek (do 1 roku). Dlouhodobý majetek se nespotřebovává najednou, ale postupně se opotřebovává, toto opotřebení vyjadřují odpisy. Rozlišujeme účetní a daňové odpisy. Kapitál podniku rozdělujeme podle toho, kdo majetkovou hodnotu do podniku vložil. Pokud byl majetek vložen z vlastních zdrojů, mluvíme o vlastním kapitálu. Je-li majetek zadlužen, jedná se o cizí kapitál. Vedle informací o věcné struktuře a stavu je v ekonomice nezbytné hodnotové vyjádření majetku a kapitálu, kdy je jednotlivým položkám přiřazen peněžní rozměr – jsou oceňovány. Zákon o účetnictví rozeznává pořizovací cenu, reprodukční pořizovací cenu, vlastní náklady a jmenovitou hodnotu.

Klíčová slova

Majetek, kapitál, dlouhodobý majetek, oběžný majetek, vlastní kapitál, cizí kapitál, účetní odpis, daňový odpis, oceňování, historická cena, pořizovací cena, reprodukční pořizovací cena, vlastní náklady, jmenovitá hodnota

Kontrolní otázky a úkoly

Co rozumíme majetkovou a kapitálovou strukturou podniku?

Popište jednotlivé složky majetku a kapitálu podniku.

Jaký je rozdíl mezi dlouhodobostí a krátkodobostí majetku?

Čím je typický oběžný majetek?

Vysvětlete rozdíl mezi daňovými a účetními odpisy.

Jakými cenami lze oceňovat dlouhodobý majetek.

Jaké oceňovací techniky používáme u zásob?

3 NÁKLADY, VÝNOSY A VÝSLEDEK HOSPODAŘENÍ

Pro prostudování této kapitoly byste měli být schopni:

- vysvětlit pojmy náklady a výnosy,
- vysvětlit rozdíl mezi náklady a výdaji a mezi příjmy a výnosy,
- definovat nejdůležitější způsoby třídění nákladů,
- vysvětlit pojem výsledek hospodaření podniku,
- charakterizovat jednotlivé složky výsledku hospodaření,
- vysvětlit úlohu zisku v podnikání.

V podnikové ekonomice mají náklady rozhodující úlohu, neboť téměř každé podnikatelské rozhodnutí vychází ze srovnání nákladů s výnosy. V této kapitole se dozvíte, co jsou to náklady, výnosy a výsledek hospodaření.

3.1 Pojetí a klasifikace nákladů

Definice nákladů

Náklady podniku představují peněžně oceněnou spotřebu výrobních faktorů včetně veřejných výdajů, která je vyvolána tvorbou podnikových výnosů.

Účetní pojetí nákladů

Účetní pojetí nákladů tuto obecnou definici zhruba odráží; za účetní náklady je považována spotřeba hodnot (snížení hodnot) v daném období, která je zachycena v účetnictví.

Ekonomické pojetí nákladů

Širší (ekonomické) pojetí nákladů postihuje vše, co bylo z výrobních faktorů skutečně spotřebováno, i co spotřebováno být mohlo (oportunitní náklady).

Náklady je nutné odlišit od peněžních výdajů, které představují úbytek peněžních zdrojů podniku (stavu hotovosti, peněz na účtech v bance) bez ohledu na účel jejich použití. Např. nákup stroje je peněžním výdajem, ale není nákladem, neboť náklady jsou až odpisy[9], které však nikdy nejsou peněžním výdajem (tím byl nákup stroje) atd. Aby bylo možné v podniku analyzovat a řídit vývoj nákladů, je nutné celkové náklady podniku za určité období vhodně třídit (klasifikovat).

Druhové třídění nákladů

Druhové třídění nákladů nám dává odpověď na otázku, co bylo v podniku spotřebováno. K základním druhovým nákladům patří:

- spotřeba surovin, materiálů, paliv, energie, provozních látek, odpisy,
- mzdové a ostatní osobní náklady (mzdy, zdravotní a sociální pojištění),
- finanční náklady (placené úroky, pojištění, různé poplatky),
- náklady na dodavatelské (externí) služby (opravy, doprava, nájemné aj.).

[9] Prostřednictvím odpisů převádíme pořizovací cenu stroje do podnikových nákladů.

Náklady podniku se zde zjišťují ve třech složkách: provozní, finanční a mimořádné.

Na základě druhového třídění nákladů je možné:
- zajišťovat žádoucí vztah podniku s okolím (např. od kterého dodavatele a za jakých podmínek nakupovat vstupy),
- zjistit, na jaký vstupní faktor připadají největší náklady,
- zjistit, který nákladový druh měl největší dynamiku v čase atd.

Druhové třídění je důležité pro účetnictví a pro finanční a jiné analýzy (výpočet zisku, ukazatele přidané hodnoty, analýzy dílčích nákladovostí aj.).

Nákladové druhy představují **externí náklady**. Jsou to **náklady prvotní**, které vznikají stykem podniku s jeho okolím (např. spotřeba materiálu) nebo s jeho zaměstnanci (mzdové náklady). Jsou to náklady **jednoduché**, protože je nelze dále členit.

Druhotné náklady pak vznikají spotřebou vnitropodnikových výkonů (např. výroba páry a elektrické energie pro vlastní spotřebu, výroba nářadí atd.); jsou to **interní náklady**, které mají **komplexní charakter** (dají se rozložit na původní nákladové druhy). Projevují se až při zúčtování nákladů dle středisek.

Účelové třídění nákladů

Účelové třídění nákladů je založeno na kontrole přiměřenosti vynaložených nákladů, jejich cílem je zjistit, zda se v podniku náklady spoří nebo naopak překračují. Účelové třídění má tato dvě hlediska:
- místo vzniku v podniku a odpovědnost,
- na co byly náklady vynaloženy (kalkulační členění).

Třídění nákladů **podle místa vzniku a odpovědnosti** je ve své podstatě členění dle hospodářských a nákladových středisek. Tato střediska se vytvářejí zpravidla podle charakteru činnosti (výrobní, obslužná, odbytová, projekční, zásobovací, správní apod.).

Podle velikosti podniku a složitosti výroby se náklady člení v několika úrovních. V první z nich se člení na náklady **výrobní činnosti** a náklady **nevýrobní činnosti**. Náklady výrobní činnosti se dále člení na náklady hlavní, pomocné, vedlejší a přidružené výroby, náklady na nevýrobní činnosti na náklady na odbyt, správu, zásobování a další. Základními skupinami nákladů hlavní výroby jsou:
- **náklady technologické** představují skupinu nákladů bezprostředně vyvolaných technologickým procesem. Technologické náklady souvisící přímo s určitým výkonem, jsou **jednicové náklady**, ostatní technologické náklady se označují jako **náklady režijní**.
- **náklady na obsluhu a řízení** příslušné činnosti jsou náklady, které byly vynaloženy za účelem vytvoření, zajištění a udržení podmínek racionálního průběhu dané činnosti, označují se jako **režijní**.

K řízení středisek podle nákladů musí být vytvořeny organizační předpoklady, vymezeny všechny činnosti, které středisko zabezpečuje a stanoveny výkony, které musí zabezpečit. To vše musí být měřitelné a oceněné zpravidla vnitropodnikovými cenami.

Kalkulační třídění nákladů

Kalkulační členění nákladů umožňuje hodnotit, na které výrobky, služby či činnosti byly náklady vynaloženy. Toto členění umožňuje zjistit rentabilitu (ziskovost) jednotlivých výrobků (služeb) a řídit výrobkovou strukturu, neboť jednotlivé výrobky přispívají různou měrou k tvorbě zisku v podniku. Každý výkon představuje **kalkulační jednici**, což je například výrobek, polotovar, služba, který je vymezený měřitelnou jednotkou (např. 1 ks, 1 hod.). Podle způsobu přiřazení nákladů na kalkulační jednici rozeznáváme:

- **přímé náklady**, které je možné jednotlivým konkrétním výkonům (kalkulačním jednicím) přiřadit přímo již při jejich vzniku,
- **nepřímé náklady**, které není možné početně technicky přiřadit určité kalkulační jednici při jejím vzniku; jsou to náklady, které vznikají při činnostech týkajících se všech druhů výkonů za určité období.

Rozlišujeme různé **druhy kalkulací** např. kalkulace předběžná, výsledná, postupná, průběžná, úplných vlastních nákladů aj.

Předběžná kalkulace

Kalkulace předběžná stanoví předpokládané náklady, má význam pro oceňování výrobků i pro stanovení dosažitelné prodejní ceny. Podle toho, z jakých podkladů jsou předběžné kalkulace sestaveny a k jakým účelům mají sloužit, rozeznáváme kalkulace:

- **operativní** vycházejí z operativních technickohospodářských norem, které platí v době provádění výkonu a odpovídají současné situaci ve výrobě. Poskytují informace, v jaké výši vzniknou náklady, pokud se dodrží plán.
- **plánové** vycházejí z technickohospodářských norem, sestavují se ročně jako součást podnikového plánu. Vyjadřují úroveň vlastních nákladů, které se mají u výrobku v průměru dosáhnout.
- **propočtové** jsou kalkulace výkonu, pro které nejsou stanoveny technickohospodářské normy, např. v kusové výrobě. Sestavují se podle kalkulací srovnatelných výrobků nebo odhadem.

Výsledná kalkulace

Kalkulace výsledná vychází z údajů účetnictví, vyjadřuje skutečné náklady na jednici. Má prokázat, do jaké míry byly dodrženy náklady uvedené v předběžné kalkulaci.

Postupná kalkulace

Postupná kalkulace znamená, že se kalkulují celkové náklady každého výrobního stupně, které pak přecházejí jako materiálové náklady do dalšího výrobního stupně. Nevýhodou této kalkulace je, že v kalkulaci finálního výrobku jsou veškeré náklady předcházejících výrobních stupňů kumulovány v jedné položce, takže struktura nákladů je značně zkreslena.

Průběžná kalkulace

Průběžná kalkulace neobsahuje položku „polotovary vlastní výroby“, a vlastní náklady na tyto polotovary se uvádějí v členění podle položek kalkulačního vzorce.

Kalkulace úplných vlastních nákladů

Kalkulace úplných vlastních nákladů, jejíž hlavním úkolem je sledování nákladů z hlediska věcného, tj. podle výkonů, je písemný přehled o jednotlivých položkách nákladů a jejich úhrn na kalkulační jednici. V podniku slouží ke stanovení vnitropodnikových cen výkonů, k sestavování rozpočtů, ke kontrole a rozboru hospodárnosti výroby a rentability výkonů, k limitování nákladů apod. Většina podniků používá všeobecný **kalkulační vzorec úplných vlastních nákladů**, jehož položky tvoří:

1. PŘÍMÝ MATERIÁL
2. PŘÍMÉ MZDY
3. OSTATNÍ PŘÍMÉ NÁKLADY

PŘÍMÉ NÁKLADY

4. VÝROBNÍ (PROVOZNÍ) REŽIE
5. SPRÁVNÍ REŽIE
6. ODBYTOVÁ REŽIE

NEPŘÍMÉ NÁKLADY

ÚPLNÉ VLASTNÍ NÁKLADY VÝKONU

Kalkulace neúplných nákladů

Kalkulace neúplných nákladů, též kalkulace variabilních nákladů. U výrobků se kalkulují pouze variabilní náklady. Všechny zbývající fixní režijní náklady se nepromítají do ceny výrobku, ale zahrnují se až do celkového výsledku za určité období. U výrobku není sledován zisk. Rozdíl mezi prodejní cenou výrobku a jeho variabilními náklady se nazývá **příspěvek na úhradu fixních nákladů a zisku** (někdy též výrobková marže).

Metody kalkulace

Metodou kalkulace rozumíme způsob stanovení jednotlivých složek nákladů na kalkulační jednici. Metody kalkulace závisí na předmětu kalkulace, tj. na tom, co se kalkuluje (jednoduchý, složitý výrobek), na způsobu přičítání nákladů výkonům (jak se přiřazují náklady na kalkulační jednici), na požadavcích kladených na strukturu a podrobnost členění nákladů.

Tradičně se **kalkulační metody** člení takto:

- **Kalkulace dělením:** prostá kalkulace dělením, stupňovitá (stupňová) kalkulace dělením, kalkulace dělením s poměrovými čísly. Při prosté kalkulaci dělením se náklady na kalkulační jednici zjišťují podle položek kalkulačního vzorce dělením celkových nákladů počtem kalkulačních jednic. Nejčastěji se tato metoda používá v hromadné výrobě.

Příklad 3.1: Vypočtěte vlastní náklady na 1 láhev piva: v pivovaru bylo za měsíc vyrobeno 966 500 litrů piva. Pivo se plní do láhví o objemu 0,5 l. Měsíční náklady na jeho výrobu činily: spotřeba materiálu 650 400 Kč, mzdy výrobních dělníků 130 800 Kč, režijní náklady 228 200 Kč.

- **Kalkulace přirážkové**
- **Kalkulace ve sdružené výrobě:** zůstatková (odečítací) metoda, rozčítací metoda, metoda kvantitativní výtěže.
- **Kalkulace rozdílové:** metoda standardních nákladů, metoda normová.

Třídění dle závislosti na objemu výroby

Další důležité třídění nákladů je **podle závislosti na změně objemu výroby**. Rozeznáváme:

- **fixní náklady** – nezávisí na objemu výroby a jsou pevné (neměnné). Zůstávají ve stejné výši bez ohledu na objem výroby. Mění se pouze při rozsáhlých změnách výrobního programu. Do fixních nákladů patří většina nákladů režijních (nájemné, odpisy apod.). Průměrné fixní náklady na jednotku produkce klesají s růstem objemu výroby. Při nevyužívání výrobní kapacity průměrné fixní náklady na jednotku produkce stoupají.
- **variabilní náklady** se mění v závislosti na objemu výroby. Mohou se vyvíjet buď stejně rychle jako objem výroby – **proporcionální** náklady, rychleji než objem výroby – **nadproporcionální** (progresivní), nebo pomaleji než objem výroby – **podpro-**

porcionální (degresivní). Do variabilních nákladů patří jednicové náklady a část nákladů režijních.

Manažerské pojetí nákladů

Manažerské pojetí nákladů vychází z toho, že:

- pracuje s **ekonomickými** (skutečnými, relevantními) náklady, které oproti nákladům uváděným v účetnictví zahrnují i tzv. **alternativní** náklady. Ekonomické náklady představují **explicitní** a **implicitní** náklady.
- při každém rozhodování bereme v úvahu **přírůstkové náklady**, tzn. ty náklady, které jsou tímto rozhodnutím ovlivněny. Zbývající náklady považujeme za irelevantní tomuto rozhodnutí a nazýváme je **utopené**.
- rozlišujeme krátkodobý a dlouhodobý pohled na náklady a jejich vývoj. V **krátkodobém** pohledu jsou některé výrobní činitele v podniku neměnné, fixní, některé proměnlivé, variabilní a měnící se s objemem vyráběné produkce. V **dlouhodobém** pohledu jsou veškeré výrobní činitelé proměnní a tudíž žádné fixní náklady neexistují.

3.2 Pojetí a klasifikace výnosů

Definice výnosů

Výnosy podniku jsou peněžní částky, které podnik získal z veškerých svých činností za určité účetní období (měsíc, rok) bez ohledu na to, zda v tomto období došlo k jejich inkasu. Tím se výnosy odlišují od **příjmů**.

Výnosy **vznikají** v okamžiku vyskladnění zboží nebo poskytnutí služby. **Zahrnují** také změnu stavu vnitropodnikových zásob vlastní výroby a tzv. aktivaci, jež rovněž není peněžním příjmem.

Provozně hospodářskou činností podniku je činnost, pro kterou byl založen. U výrobní firmy je to výroba a prodej výrobků včetně poskytování výrobních služeb, u dopravní firmy přeprava zboží a osob, u obchodní firmy prodej zboží včetně poskytování různých služeb, u bankovní firmy soustřeďování volného kapitálu a jeho půjčování a dalších bankovních operace. Podle tohoto členění mají podniky různé druhy výnosů.

Výnosy dle typů podniků

Hlavními výnosy u jednotlivých typů podniků jsou:

- **výrobní podnik** – tržby za prodej vlastních výrobků a služeb,
- **obchodní podnik** – obchodní rozpětí (rozdíl mezi prodejní a nákupní cenou),
- **peněžní instituce** – rozdíl mezi úroky, které banka získá za poskytnuté úvěry a úroky, které zaplatí za vklady.

Rozdělení výnosů

Výnosy podniku tvoří:

- **provozní výnosy** získané z provozně hospodářské (hlavní) činnosti podniku: tržby za prodej zboží, tržby z realizace vlastních výrobků a služeb, změna vnitropodnikových zásob vlastní výroby, tržby z prodeje dlouhodobého majetku a materiálu, zúčtování rezerv a časového rozlišení provozních výnosů, ostatní provozní výnosy (prodej dlouhodobého hmotného majetku, inkasa odepsaných pohledávek, inventarizační přebytky) aj.,

- **finanční výnosy** získané z finančních investic, cenných papírů, vkladů a účastí aj.
- **mimořádné výnosy** změna používaných metod oceňování majetku, náhrady škod, výnosy související s ukončením hospodářské činnost aj.

Tržby

Tržby jsou hlavní složkou výnosů většiny podniků. Jsou to peněžní částky, které podnik získal prodejem výrobků, zboží a poskytováním služeb v daném účetním období. Jsou rozhodujícím finančním zdrojem podniku, který slouží k úhradě jeho nákladů a daní, k výplatě dividend a jeho rozšířené reprodukci.

Tržby tvoří: tržby za prodej zboží, vlastních výrobků a služeb, tržby z prodeje dlouhodobého majetku, materiálu, cenných papírů a vkladů.

Rozhodujícími jsou tržby za prodej vlastních výrobků a služeb. Ty jsou ovlivněny fyzickým objemem výroby a služeb, dosaženými cenami jednotlivých výrobků a služeb, strukturou sortimentu prodeje, způsobem fakturace, lhůtou splatnosti faktur a jinými činiteli (např. při exportu kurzem měny).

Podnik může své **tržby zvyšovat** např. zvyšováním kvality svých výrobků, zaváděním nových výrobků, zlepšováním servisu, účinnou reklamou, zvyšováním cen svých produktů (pokud mu to trh dovolí).

3.3 Výsledek hospodaření a jeho členění

Výsledek hospodaření

Výsledek hospodaření (VH) podniku je rozdíl mezi jeho celkovými výnosy a celkovými náklady za určité období. Jedná se o VH před zdaněním a je výchozím podkladem pro stanovení základu daně. Je-li tento rozdíl kladný (výnosy převýší náklady), vzniká podniku **zisk**, je-li záporný (náklady převýší výnosy), vzniká podniku **ztráta**.

Rozlišujeme tři **složky** podnikového **výsledku hospodaření** – provozní, finanční a mimořádný.

Provozní, finanční a mimořádný VH

Rozdíl mezi provozními výnosy a provozními náklady tvoří **provozní výsledek hospodaření**. Rozdíl mezi finančními výnosy a finančními náklady je označován jako **finanční výsledek hospodaření**. Rozdíl mezi mimořádnými výnosy a mimořádnými náklady tvoří **mimořádný výsledek hospodaření**.

Účetní zisk

Zisk vykázaný v účetních datech (účetní, podnikatelský zisk) je nutné odlišovat od **„daňového“** zisku, který je určován daňovými zákony. Pro daňové účely se VH vykazuje v členění na **výsledek hospodaření z běžné činnosti**, kam se zahrnuje provozní a finanční VH a **výsledek hospodaření z mimořádné činnosti** (mimořádný VH). Výsledný VH je nutné upravit o položky nákladů a výnosů, které nejsou uznány podle daňových předpisů, příp. jsou od daně osvobozeny apod. Úprava probíhá na daňovém přiznání.

Ekonomický zisk

Od účetního a daňového zisku musíme ještě odlišovat **zisk ekonomický**, který zjistíme jako rozdíl mezi výnosy a ekonomickými náklady.

Příklad 3.2: Zjistěte výsledek hospodaření v rozčlenění na výsledek hospodaření z běžné činnosti (provozní a finanční) a z mimořádné činnost: v podniku vznikly za účetní období následující náklady a výnosy: spotřeba energie 380 000 Kč, cestovné 3 000 Kč, úroky z úvěrů 88 000 Kč, mzdové náklady 620 000 Kč, ostatní služby 50 000 Kč, tržby z prodeje služeb 150 000 Kč, odpisy dlouhodobého majetku 25 000 Kč, tržby z prodeje cenných papírů 140 000 Kč, škody 2 000 Kč, tržby za vlastní výrobky 1 810 000 Kč, spotřeba materiálu 520 000 Kč, zákonné sociální pojištění 217 000 Kč, přebytek zjištěný v zásobách 1 000 Kč.

3.4 Úloha výsledku hospodaření (zisku) v podnikání

Zisk *je cílem a podnětem veškerého podnikání, ne však jediným. Při hodnocení zisku podniku by měl vždy převládnout dlouhodobý pohled před krátkodobým. Zisk a rentabilita jsou rozhodující pro dlouhodobé rozhodování, pro krátkodobé rozhodování mohou ustoupit do pozadí (je-li např. ohrožena platební schopnost podniku).*

Funkce zisku

Zisk plní následující důležité **funkce**:

- je **kritériem pro rozhodování** o všech základních otázkách ekonomiky podniku (o objemu výroby, nových výrobcích, investicích apod.),
- je **hlavním zdrojem akumulace**, tj. tvorby finančních zdrojů pro další rozvoj podniku,
- je základem **rozdělování důchodů** mezi vlastníky (dividendy), investory (úroky) a stát (daně),
- je základním **motivem veškerého podnikání** a může být základem hmotné zainteresovanosti pracovníků (motivačním nástrojem).

Faktory ovlivňující výši zisku

Protože zisk je dán rozdílem mezi výnosy a náklady, existují **dva způsoby jeho zvyšování**: snižování nákladů (tj. zvyšováním hospodárnosti) a zvyšováním výnosů. **Výši zisku tedy ovlivňují všechny faktory**, které působí na náklady a na výnosy podniku, zejména:

- spokojenost zákazníků a proniknutí na nové trhy vedoucí ke zvýšení prodeje a objemu výroby,
- změny struktury sortimentu prodávaných výrobků,
- prodej nových výrobků vysoce konkurenčně schopných, s vysokou úrovní užitnosti, s relativně vyšší cenou,
- snížení fixních nákladů za období,
- zrychlení obratu oběžného majetku,
- finanční restrukturalizace podniku vedoucí ke zvýšení ziskovosti vlastního kapitálu.

Zisk po zdanění je možné rozdělit několika způsoby: povinná tvorba rezervního fondu, zvýšení základního kapitálu, tvorba dalších fondů, výplata tantiém[10], výplata dividend[11], výplata podílu na zisku zaměstnancům, nerozdělený (zadržený) zisk.

[10] Obecně se jedná o odměny členů statutárních orgánů kapitálových obchodních společností ve formě podílu na zisku společnosti.

[11] Dividenda je peněžité plnění akciových společností vyplácené akcionářům podle rozhodnutí valné hromady.

3.5 Analýza bodu zvratu

Analýza bodu zvratu

Zisk, náklady, objem výroby, ceny produkce a tržby patří mezi základní ekonomické veličiny průmyslového podniku. Pro zkoumání jejich vztahů se používá **analýza bodu zvratu**, která **odpovídá na tyto otázky**:

- jaké je minimální množství výroby, které zabezpečí rentabilní výrobu,
- jaké je minimální využití výrobní kapacity, při které není výroba ztrátová,
- jaké jsou maximální výrobní náklady výrobku, aniž by byl ztrátový,
- při jakém objemu výroby dosahuje podnik maximálního zisku aj.

Vychází z těchto **veličin**: počtu (množství) vyrobených a prodaných výrobků – Q, ceny za jednotku (cena výrobku) – c, celkových tržeb – T, fixních nákladů – F, variabilních nákladů na jednotku produkce – v, celkových nákladů – N.

Při neměnné ceně se tržby vyvíjejí podle vztahu:

$$T = c \times Q$$

Celkové náklady mají tento průběh (lineární nákladová funkce):

$$N = F + v \times Q$$

Dále platí, že zisk je rozdíl mezi tržbami (výnosy) a náklady:

$$z = T - N$$

Průběh obou funkcí můžeme graficky znázornit – viz obrázek 3.2.

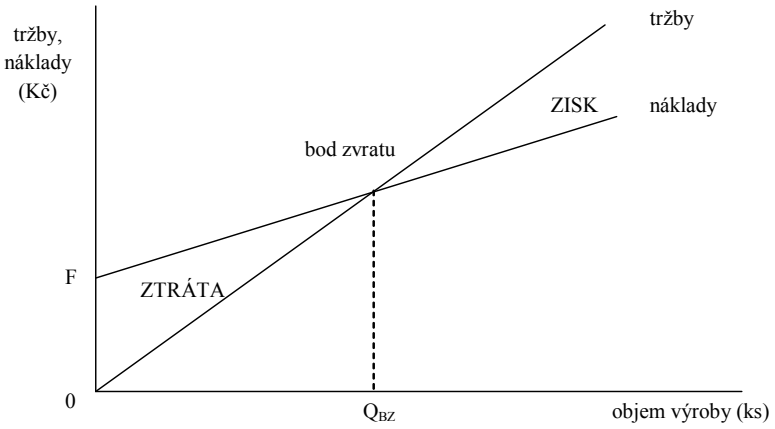

Obrázek 3.1: Bod zvratu

Z obrázku je patrno několik faktů:

- přímka tržeb začíná v bodě nula, protože při nulovém objemu prodeje jsou i tržby nulové,
- přímka celkových nákladů začíná v bodě F, tj. v bodě ukazujícím na výši fixních nákladů (ty vznikají, i když podnik nevyrábí),
- nemá-li být výroba ztrátová, musí mít přímka nákladů menší sklon než přímka tržeb,
- při nulovém objemu výroby vzniká ztráta ve výši fixních nákladů, která se zmenšuje se zvyšujícím se objemem výroby, až při určitém objemu výroby (když se obě přímky protínají) zaniká. Při dalším rozšiřování výroby začne vznikat zisk.

Objem výroby, který odpovídá průsečíku přímky tržeb a přímky nákladů nazýváme **bod zvratu** (též kritický bod rentability, bod krytí nákladů, bod zisku, bod vyrovnání, mrtvý bod, nulový bod, anglicky break even point); označíme jej Q_{BZ}. Postup jeho nalezení označujeme jako **analýza bodu zvratu**. Bod zvratu zjistíme tak, že tržby položíme rovny nákladům.

Bod zvratu

Výpočet bodu zvratu

$$T = N$$

$$c \times Q = F + v \times Q$$

$$Q_{BZ} = \frac{F}{(c - v)}$$

Rozdíl mezi cenou výrobku c a jeho variabilními náklady v, se nazývá **příspěvek na úhradu fixních nákladů a zisku**. Je to částka peněz, která zůstane z ceny výrobku po uhrazení jeho variabilních nákladů. Tento ukazatel je důležitým nástrojem pro řadu manažerských rozhodování. Je základním ukazatelem v kalkulaci neúplných nákladů, slouží při rozhodování o struktuře výroby, je podkladem pro stanovení minimální prodejní ceny atd.

Cílem podniků je produkovat zisk a proto nestačí, aby operovaly na bodu zvratu, ale musí vyrábět a realizovat alespoň takový objem výroby, který přinese i určitý zisk. Je-li stanoven požadovaný objem zisku (Z_{min}), pak nový objem výroby zjistíme rozšířením rovnice o výši požadovaného zisku:

$$Q_{Zmin} = \frac{(F + Zmin)}{(c - v)}$$

Ze vzorce pro výpočet bodu zvratu je zřejmé, že neznámou může být kterákoli veličina. Můžeme počítat minimální prodejní cenu, maximální variabilní náklady na 1 kus, maximální výši fixních nákladů, potřebné využití výrobní kapacity, popř. řešit kombinované úlohy.

Výše uvedené vzorce platí pro podnik se **stejnorodou výrobou** (objem výroby je možné vyjádřit naturálními jednotkami). Vzorec pro výpočet bodu zvratu pro podnik, který vyrábí **různorodý výrobní sortiment** (např. desítky různých druhů, jak tomu je u strojírenských, potravinářských, konfekčních a podobných podniků) je následující:

$$Q_{BZ} = \frac{F}{(1 - v^*)}$$

kde v^* – průměrné variabilní náklady na 1 Kč objemu výroby (tržeb) v daném období (Kč).

V případě požadovaného (minimálního) zisku za určité období:

$$Q_{Zmin} = \frac{(F + Zmin)}{(1 - v^*)}$$

Jmenovatel zlomku *(1 – v*)* je obdoba příspěvku na úhradu, tentokrát nikoli příspěvku připadajícího na 1 výrobek, ale příspěvku připadajícího na 1 Kč tržeb. Bod zvratu Q_{BZ} bude vyjádřen v Kč, tj. v objemu výroby nebo tržeb v Kč.

Příklad 3.3: Fixní náklady podniku jsou 20 000 Kč, variabilní náklady 50 Kč na jeden kus, cena jednoho výrobku je 100 Kč. Vypočtěte bod zvratu a odpovězte na otázky:

a) Jaký počet kusů je třeba vyrobit pro vytvoření zisku 40 000 Kč?
b) Zjistili jsme, že maximální objem produkce je 800 ks. Jak musíme zvýšit cenu výrobku, aby bylo požadovaného zisku 40 000 Kč dosaženo?
c) Analýzou trhu jsme zjistili, že maximální akceptovatelná cena výrobku je 120 Kč. Jak se musí snížit fixní náklady, aby bylo dosaženo požadovaného zisku 40 000 Kč?
d) Úsporami jsme schopni snížit fixní náklady na 18 000 Kč. Jak se musí snížit variabilní náklady na jeden kus, aby bylo požadovaného zisku 40 000 Kč dosaženo?

Shrnutí

Náklady podniku představují peněžně oceněnou spotřebu výrobních faktorů včetně veřejných výdajů, která je vyvolána tvorbou podnikových výnosů. Náklady je nutné odlišovat od peněžních výdajů, které představují úbytek peněžních zdrojů podniku bez ohledu na účel jejich použití. Aby bylo možné v podniku analyzovat a řídit vývoj nákladů, je nutné celkové náklady podniku za určité období vhodně členit. Peněžním oceněním souboru realizovaných činností za určité období (měsíc, rok) jsou výnosy podniku, a to bez ohledu na to, či v tomto období došlo k jejich inkasu. Tímto se výnosy odlišují od peněžních příjmů. Výnosy podniku členíme především podle druhů. Výsledek hospodaření podniku je rozdíl mezi jeho celkovými výnosy a celkovými náklady za určité období. Výsledek hospodaření podniku členíme na provozní, finanční a mimořádný. Základní vztahy mezi objemem výroby, cenami výrobků, tržbami a náklady zachycuje a modeluje analýza bodu zvratu. Z té vychází mnoho manažerských rozhodování, např. o minimálním využití výrobní kapacity, o nákladovém limitu, minimální ceně apod.

Klíčová slova

Náklady, výnosy, příjmy, výdaje, tržby, klasifikace nákladů, druhové členění nákladů, účelové členění nákladů, manažerské členění nákladů, klasifikace výnosů, výsledek hospodaření, zisk, bod zvratu, analýza bodu zvratu

Kontrolní otázky a úkoly

Jak byste definovali náklady a výnosy?

Vysvětlete rozdíl mezi náklady – výdaji a výnosy – příjmy.

Jak členíme náklady podniku?

Jak může podnik zvyšovat své tržby?

Jaké složky výsledku hospodaření znáte?

Jaké funkce má zisk podniku?

K čemu slouží analýza bodu zvratu?

4 ÚČETNICTVÍ A DAŇOVÁ EVIDENCE

Po prostudování této kapitoly byste měli být schopni:

- definovat pojem účetnictví,
- popsat účetní knihy,
- charakterizovat účetní doklady,
- vysvětlit, co je to daňová evidence,
- vyjmenovat a vysvětlit rozdíly mezi účetnictvím a daňovou evidencí,
- popsat výkazy v účetnictví a daňové evidenci.

4.1 Evidenční systémy

Evidenční systémy

Zdrojem informací o činnosti podnikatelských jednotek je **evidenční systém**. Každý, kdo začíná podnikat, musí řešit otázku, bude-li finanční záležitosti týkající se jeho podnikatelské aktivity promítat do **daňové evidence** (dříve jednoduché účetnictví) nebo **účetnictví** (dříve podvojné účetnictví). Rozhodnutí nespočívá zcela na vůli podnikatele, neboť pro určité účetní jednotky existuje zákonná povinnost účtování v účetnictví.

Jaká pravidla zde platí a kteří podnikatelé si mohou vybrat? Odpověď na tuto otázku najdeme v obchodním zákoníku (§ 35 až § 40) a následně v zákoně č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů.

Pro to, zda vést účetnictví nebo daňovou evidenci platí **základní pravidlo**:

- podnikatelé zapsaní do obchodního rejstříku (OR) účtují povinně v soustavě účetnictví,
- podnikatelé, kteří nejsou zapsáni v obchodním rejstříku, vedou daňovou evidenci. Tito podnikatelé se mohou dobrovolně rozhodnout, že budou účtovat v soustavě účetnictví.

Povinnost zápisu do OR mají obchodní společnosti založené podle obchodního zákoníku, družstva, některé podnikající fyzické osoby.

Budeme-li se nadále zabývat problematikou účetnictví podnikatelů, je nutné, abychom si vymezili pojem „účetní jednotka“. Nejsme-li totiž účetní jednotkou, nevztahuje se na nás zákon o účetnictví, a nemusíme tedy ani účtovat. Nelze to však pochopit tak, že nevedeme žádnou evidenci o svých podnikatelských aktivitách a jejich finančních důsledcích.

Pojem **účetní jednotka** definuje zákon o účetnictví. Jde o:

Definice účetní jednotky

- právnické osoby, které mají sídlo na území České republiky (těmito osobami jsou např. obchodní společnosti, družstva, státní podniky apod.),
- zahraniční osoby, pokud na území České republiky podnikají nebo provozují jinou činnost podle zvláštních právních předpisů,
- organizační složky státu,
- fyzické osoby, které podnikají nebo provozují jinou samostatnou výdělečnou činnost, pokud prokazují své výdaje vynaložené na dosažení, zajištění a udržení příjmů pro účely zjištění základu daně z příjmu (bližší vysvětlení viz následující dílčí kapitoly).

Na všechny tyto účetní jednotky se vztahuje zákon o účetnictví. Všechny účetní jednotky tedy musí vést účetnictví.

4.2 Účetnictví

Účetnictví je uzavřená, vnitřně uspořádaná soustava informací, pomocí níž se, v peněžních jednotkách, zjišťuje, měří a hodnotí hospodářská činnost účetní jednotky, zjišťuje stav majetku a výsledek hospodaření.

Definice účetnictví

Úkolem účetnictví je zobrazovat pravdivě a věcně hospodářské dění v podniku, majetkovou, finanční a důchodovou situaci účetní jednotky.

Úkol účetnictví

Účetnictví je určeno pro různé typy organizací např. účetnictví podnikatelských subjektů, účetnictví pro organizační složky státu, příspěvkové organizace, obce, kraje, politické strany, občanská sdružení, peněžní ústavy, pojišťovny atd. Pro osoby, které podnikají je tedy určeno účetnictví podnikatelských subjektů, které je obsahem následujících kapitol.

Účetnictví má svou **vnější i vnitřní funkci**. Jeho výsledky totiž slouží externím uživatelům např. finančnímu úřadu, bankám, obchodním partnerům, investorům, veřejnosti, ale i uživatelům interním jako jsou zaměstnanci, vlastníci podniku, společníci, řídící pracovníci.

Účetnictví se řídí právními předpisy, metodickými pokyny a obecně uznávanými účetními zásadami. Nejdůležitějšími jsou:

Právní předpisy

- zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů,
- vyhláška č. 500/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, které jsou podnikateli účtujícími v soustavě podvojného účetnictví,
- České účetní standardy pro podnikatele (č. 001–023),
- zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů,
- daňové předpisy,
- metodické předpisy a pokyny,
- předpisy o zdravotním a sociálním pojištění,
- celní předpisy atd.

Mimo tyto základní předpisy si každý podnik vytváří **vlastní interní předpisy, směrnice** a **opatření pro vedení účetnictví**, které jsou nezbytné pro zabezpečení jeho průkaznosti. Jedná se zejména o oceňovací metody, oběh účetních dokladů, účtový rozvrh, podrozvahové účty, analytickou a operativní evidenci, metody odpisování apod.

Účetnictví poskytuje informace pro rozhodování a řízení podniku, poskytuje informace o hospodaření firmy, umožňuje kontrolu stavu majetku a hospodaření s ním, zjišťuje informace pro účely daňové, může sloužit jako důkazní prostředek při vedení sporů.

Předmět účetnictví

Předmětem účetnictví je zaznamenávání informací o:

- stavu a pohybu majetku a závazků (dluhů) společnosti,
- rozdílu majetku a závazků (dluhů), tento rozdíl je v ekonomické terminologii označován jako čisté obchodní jmění,
- nákladech a výnosech (resp. výdajích a příjmech),
- výsledku hospodaření.

Účetnictví podniku je informační systém, jehož prvky představují jednotlivé účetní záznamy. Tyto mají podobu účetních dokladů, účetních zápisů, účetních knih, inventurních soupisů, účtového rozvrhu, odpisového plánu, účetní závěrky a výroční zprávy. K zachycení stavu a pohybu aktiv a pasiv podniku na velmi podrobné úrovni byl zaveden účet, který je základním třídícím znakem účetnictví.

Účtová osnova a účtový rozvrh

Prakticky se účtování prování na účtech, které jsou označeny 3místnými číselnými kódy (přičemž první dvě číslice jsou dané právním předpisem) a slovními názvy. Tato soustava je ustálená a vychází z tzv. **směrné účtové osnovy**, kterou pro účetní jednotky – podnikatele stanoví vyhláška č. 500/2002 Sb. v příloze č. 4. Na podkladě směrné účtové osnovy jsou účetní jednotky povinny sestavit **účtový rozvrh**, v němž jsou uvedeny účty potřebné k zaúčtování všech účetních případů a k sestavení účetní závěrky v dané účetní jednotce.

Účetní knihy

Účetní knihy jsou knihy, do kterých se zapisují účetní případy. K účetním knihám patří: deník, hlavní kniha, knihy analytických a podrozvahových účtů.

Deník

Deník je ve své podstatě chronologický seznam účetních zápisů dle jednotlivých účetních dokladů. Zapisuje se sem také účtovací předpis, který udává čísla účtů, jichž se účetní případ týká a na které bude operace zaúčtována v hlavní knize.

Hlavní kniha

Hlavní kniha je tvořena souborem syntetických účtů, které byly otevřeny podle účtového rozvrhu. Údaje v hlavní knize se vedou podle kalendářních měsíců v členění:

- počáteční stav (zůstatky účtů ke dni otevření hlavní knihy),
- souhrnné obraty stran Má dáti a Dal jednotlivých účtů alespoň za kalendářní měsíc,
- konečné stavy (zůstatky účtů ke dni sestavení účetní závěrky).

Knihy analytické evidence

Knihy analytické evidence podrobně rozvádějí účetní zápisy hlavní knihy a tvoří je analytické účty, které podrobněji rozčleňují syntetické účty, např.: členění podle jednotlivých druhů majetku, hmotně odpovědných osob, členění pohledávek podle jednotlivých dlužníků, členění závazků podle jednotlivých věřitelů, členění z hlediska daňových účelů.

Knihy podrozvahových účtů

Knihy podrozvahových účtů jsou knihy, ve kterých se uvádějí účetní zápisy, které se neprovádějí v deníku a hlavní knize.

Účetní jednotky **otevírají** účetní knihy: ke dni svého vzniku (právnické osoby), ke dni zahájení činnosti (fyzické osoby), k prvnímu dni účetního období, ke dni vstupu do likvidace nebo ke dni účinnosti prohlášení konkurzu, i v ostatních případech podle zvláštních předpisů.

Účetní jednotky **uzavírají** účetní knihy: k poslednímu dni účetního období, ke dni skončení činnosti, ke dni zrušení bez likvidace, ke dni předcházejícímu den vstupu do likvidace, ke dni předcházejícímu den účinnosti prohlášení konkurzu a v dalších případech.

Účetnictví vychází důsledně z odděleného uspořádání majetku a kapitálu v rozvaze (bilanci) a projevuje se při účtování tím, že každý účetní případ je posuzován z hlediska majetku a jeho zdrojů. Součet aktiv se vždy musí rovnat součtu pasiv, protože jde o dvojí pohled na tentýž majetek. Tento poznatek je základem účetnictví a je označován jako ***bilanční princip****.*

Rozvaha

Rozvaha poskytuje přehled o stavu (zůstatku) aktiv a pasiv vždy k určitému datu (k rozvahovému dni). Obvykle se sestavuje ve tvaru bilance „T“, jejíž levá, majetková strana se označuje „**aktiva**“ a pravá, kapitálová (zdrojová) strana „**pasiva**“ (viz tabulka 4.1). Druhou formou rozvahy je vertikální forma (rozvaha ve formě účetního výkazu – viz dále).

Tabulka 4.1: Základní struktura aktiv a pasiv v rozvaze ve tvaru „T“

AKTIVA Rozvaha ke dni…. PASIVA	
Pohledávky za upsaný základní kapitál	**Vlastní kapitál**
Dlouhodobý majetek	Základní kapitál
Dlouhodobý nehmotný majetek	Kapitálové fondy
Dlouhodobý hmotný majetek	Fondy tvořené ze zisku
Dlouhodobý finanční majetek	Výsledek hospodaření
Oběžný majetek	**Cizí kapitál**
Zásoby	Dlouhodobé závazky
Pohledávky	Krátkodobé závazky
Krátkodobý finanční majetek	Rezervy
Časové rozlišení aktiv	**Časové rozlišení pasiv**
AKTIVA CELKEM = PASIVA CELKEM	

Druhy rozvah

Podle časového okamžiku, k němuž se sestavuje rozvaha, rozeznáváme:

- **zahajovací rozvahu** (sestavuje se při vzniku podniku),
- **počáteční rozvahu** (sestavuje se k počátku účetního období),
- **konečnou rozvahu** (sestavuje se ke konci účetního období, ale také při ukončení činnosti podniku).

Příklad 4.1: Sestavte rozvahu ve tvaru T a určete výši základního kapitálu podniku, který měl k 1. 1. tento stav aktiv a pasiv: bankovní účty 550 000 Kč, dlouhodobý hmotný majetek 1 235 000 Kč, závazky vůči dodavatelům 330 000 Kč, pohledávky vůči odběratelům 180 000 Kč, peníze v pokladně 25 000 Kč, materiál na skladě 200 000 Kč, závazky vůči zaměstnancům 230 000 Kč.

Účet zisku a ztráty

Výsledek hospodaření je v rozvaze vykázán v samostatné položce za účetní období a to na straně zdrojů. Pro zjištění výsledku hospodaření slouží **Účet zisku a ztráty (výsledovka)**. Na tento účet se koncem roku převádějí náklady a výnosy za účetní období. Jejich porovnáním se zjišťuje výsledek hospodaření podniku.

4.3 Daňová evidence a další evidence

Nyní se budeme stručně věnovat podnikatelům – fyzickým osobám, neboť ne vždy se bude jednat o podnikatele, který má povinnost vést účetnictví. Podle jakého klíče se z tohoto pohledu podnikatelé dělí?

Pro to, abychom rozdělili fyzické osoby, si musíme vzít na pomoc zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZDP). V tomto zákoně najdeme v § 7 definované příjmy z podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti a dále výdaje, které snižují tyto zdanitelné příjmy. Podnikatelům je zde dána možnost volby. Mohou se rozhodnout, zda budou výdaje vykazovat ve skutečné, tedy prokazatelné výši (budou vést daňovou evidenci), nebo zda budou pro účely daně z příjmů uplatňovat tzv. paušální výdaje.

Daňová evidence

Daňová evidence je upravena zákonem o daních z příjmů. Slouží ke stanovení základu daně a následně pak pro výpočet daně z příjmu fyzických osob. **Zdaňovacím obdobím** je kalendářní rok.

Daňovou evidenci vedou všechny **fyzické osoby**, které nejsou účetní jednotkou, nejsou tedy uvedeny v § 1 odst. 2 zákona č. 563/1991 Sb., tj. tuzemské fyzické osoby, jejichž obrat nepřesáhl za bezprostředně předcházející kalendářní rok částku 25 mil. Kč. Tito podnikatelé vedou daňovou evidenci dle § 7b zákona o dani z příjmu, která zajišťuje zjištění základu daně z příjmů a obsahuje údaje o: **příjmech** a **výdajích**, v členění potřebném pro zjištění základu daně, a **majetku** a **závazcích**.

Žádný paragraf zákona o daních z příjmu nehovoří o tom, jak přesně má daňová evidence vypadat. § 7b zákona dává pouze základní informace o tom, co daňová evidence zjišťuje, jakým způsobem je oceněn majetek a závazky, a dále je zde zmínka o povinnosti provádět inventarizaci a archivaci. Prakticky záleží na každém podnikateli, jakou formu daňové evidenci dá. Může použít některé z účetních či komplexních ekonomických programů, nebo celou daňovou evidenci vést v Excelu či jiném tabulkovém procesoru.

Daňovou evidenci můžeme rozdělit do několika částí. Hlavní evidencí je **deník příjmů a výdajů**, dále podnikatel podle potřeby vytváří další složky evidence uvedené v tabulce 4.2.

Deník příjmů a výdajů

Tabulka 4.2: Obsah daňové evidence

Složky daňové evidence	**Účel a předmět evidence**
Deník příjmů a výdajů	zachycuje pohyb peněz – příjmů a výdajů
Karty dlouhodobého majetku	evidence dlouhodobého majetku a odpisových plánů, karty leasingu
Skladové karty zásob	evidence a pohyb zásob
Kniha pohledávek	evidence vydaných faktur a dalších pohledávek a jejich úhrady
Kniha závazků	evidence došlých faktur a dalších závazků a jejich úhrady
Evidence rezerv	tvorba a čerpání zákonných rezerv
Evidence úvěrů a půjček	evidence úvěrů a půjček a jejich splátek
Mzdová evidence	evidence zaměstnanců, mzdové listy
Kniha jízd	evidence jízd dopravních prostředků, které byly použity pro podnikání
Pomocná evidence k DPH	plátci DPH evidují DPH na vstupu (většinou nákupy) a na výstupy (většinou prodej)

Podnikatelé **uzavírají složky** daňové evidence k poslednímu dni zdaňovacího období, ke dni skončení činnosti nebo ke dni přecházejícímu den účinnosti konkurzu. **Uzavíráním** daňové evidence se **zjišťují**:

Uzavírání daňové evidence

- souhrnné částky zdanitelných příjmů a daňových výdajů sledovaných v deníku příjmů a výdajů v členění potřebném pro zjištění základu daně,
- stavy nevyrovnaných (neuhrazených) pohledávek a závazků,
- stavy peněžních prostředků na účtech v bankách a v pokladnách,
- stavy majetku a závazků v ostatních složkách daňové evidence,
- kurzové rozdíly u bankových účtů vedených v cizích měnách a u valutových pokladen.

Paušální výdaje jsou pro jednotlivé druhy podnikatelské činnosti stanoveny procentem z dosažených příjmů. Výhoda paušálních výdajů spočívá v jednoduchosti, neboť nemáme problémy s dokazováním, že ten či onen výdaj je z pohledu ZDP daňově uznatelným. Další výhodou může být i to, že výdaje vypočtené stanoveným procentem z příjmu mohou být vyšší než skutečně vynaložené výdaje, ale pro stanovení základu daně jsou rozhodující výdaje paušální. Nezanedbatelnou výhodou je též jednodušší evidence, neboť odpadá povinnost vést daňovou evidenci nebo účetnictví. Procenta pro uplatnění výdajů paušálem uvádí tabulka 4.3.

Paušální výdaje

Tabulka 4.3: Paušální výdaje pro rok 2010

Druh příjmů z podnikatelské a jiné samostatné výdělečné činnosti	Stanovené % z příjmu
Příjmy ze zemědělské výroby, lesního a vodního hospodářství (samostatně hospodařící rolník)	80
Příjmy z provozování řemeslných živností	80
Příjmy z provozování ostatních živností	60
Příjmy z nezávislých (svobodných) povolání, příjmy autorských práv nebo jiného podnikání	40
Příjmy z pronájmu dle § 9	30

Příklad 4.2: Pan Horáček podniká na základě živnostenského oprávnění. Za sledovaný kalendářní rok, který je i zdaňovacím obdobím dosáhl celkového ročního příjmu ve výši 820 000 Kč. Jaká bude výše jeho paušálních výdajů, které může uplatnit?

Fyzická osoba – podnikatel, který uplatňuje výdaje paušální částkou, musí vést záznamy o příjmech a evidenci pohledávek vzniklých v souvislosti s podnikatelskou nebo jinou samostatnou výdělečnou činností. Na tohoto podnikatele se vztahují daňové zákony a to nejen ZDP, ale i např. zákon o soustavě daní a poplatků aj.

4.4 Účetní doklady

Účetní doklady

Zápisy do účetních knih v účetnictví, případně do složek daňové evidence, by měly probíhat pouze na základě konkrétních účetních dokladů, které mají náležitosti stanovené zákonem o účetnictví a které dokládají konkrétní operace, které v rámci podnikatelských aktivit nastaly.

V této souvislosti je třeba upozornit na rozdíl mezi náležitostmi účetních a daňových dokladů. Jsme-li v roli **neplátce DPH**, pak se na nás vztahuje povinnost dodržet **náležitosti účetních dokladů**. Co všechno musí účetní doklad obsahovat, najdeme v ustanovení § 11 zákona o účetnictví. Zde se dočteme, že účetní doklady jsou průkazné účetní záznamy, které musí obsahovat: označení účetního dokladu, obsah účetního případu a jeho účastníky, peněžní částku nebo informaci o ceně za měrnou jednotku a vyjádření množství, okamžik vyhotovení účetního dokladu, okamžik uskutečnění účetního případu pokud není shodný s okamžikem vyhotovení, podpisový záznam osoby odpovědné za účetní případ a podpisový záznam osoby odpovědné za jeho zaúčtování.

Účetní doklady jsou podnikatelé povinni vyhotovovat bez zbytečného odkladu po zjištění skutečností, které se jimi zachycují, a to tak, aby bylo možno určit obsah každého jednotlivého účetního případu.

Plátci DPH musí mít na paměti zejména § 12 zákona o DPH, který ustanovuje druhy daňových dokladů a jejich náležitosti, ale nesmí opomenout ani ustanovení § 13, § 15 a § 15a. Důležité je i ustanovení § 11, které řeší problematiku vedení záznamů pro účely daně z přidané hodnoty.

4.5 Účetní závěrka a závěrka daňové evidence

Po uzavření účetních knih je povinností každého podnikatele sestavit účetní závěrku, která je povinnou přílohou k daňovému přiznání. Zde považuji za nutné zdůraznit, že je spíše výjimka, aby si podnikatel sám sestavoval účetní závěrku nebo vedl účetnictví. Touto činností může pověřit i jinou osobu (většinou účetní nebo účetní firmu). Platí však, že odpovědnost za své účetnictví nese vždy podnikatel (účetní jednotka)

Účetní závěrka

Účetní závěrka představuje majetkový a výsledkový odpočet účetní jednotky, v němž jsou údaje o stavu a struktuře majetku, závazků a jmění, o struktuře nákladů a výnosů a dosaženém výsledku hospodaření.

Účetní závěrka představuje nedílný celek a tvoří ji: **rozvaha** (bilance), **výkaz zisku a ztráty** (výsledovka), **příloha**, která vysvětluje a doplňuje informace obsažené v rozvaze a výkazu zisku a ztráty. Účetní závěrka může zahrnovat i přehled o peněžních tocích nebo přehled o změnách vlastního kapitálu (většinou jsou obsaženy v příloze).

Výkaz Rozvaha

Konstrukce výkazu **Rozvaha** by měla být taková, aby přehledně ukazovala, co podnik vlastní (struktura majetku podniku), z jakých zdrojů svůj majetek pořídil (struktura kapitálu), jaká je jeho finanční situace, stupeň zadluženosti a likvidity atd. V rozvaze se třídí důsledně podle likvidnosti[12] jednotlivých položek majetku a vykazuje se stav ke konci běžného účetního období a stav ke konci minulého účetního období v ocenění netto (sloupec 4).

Stav aktiv za poslední vykazované (běžné) období se člení do 3 sloupců. Sloupec 1 uvádí stav aktiv v ocenění na jemu odpovídajícím účtu v plné hodnotě, sloupec 2 zahrnuje zaúčtované oprávky (suma odpisů) a stav opravné položky k dané rozvahové položce aktiv, sloupec 3 vyjadřuje stav majetkové položky za běžné období.

Pasiva se člení podle původu zdrojů a vykazují stav za běžné účetní období pouze v jediném sloupci 5. Ve sloupci 6 se udává stav za předchozí účetní období. Uspořádání položek aktiv a pasiv v rozvaze uvádějí tabulky 4.4 a 4.5.

Tabulka 4.4: Základní struktura aktiv v rozvaze ve formě výkazu

Aktiva	**Běžné účetní období**			**Minulé účetní období**
	Brutto (1)	Korekce (2)	Netto (3)	Netto (4)
A. Pohledávky za upsaný základní kapitál				
B. Dlouhodobý majetek				
B. I. Dlouhodobý nehmotný majetek				
B. II. Dlouhodobý hmotný majetek				
B. III. Dlouhodobý finanční majetek				
C. Oběžná aktiva				
C. I. Zásoby				
C. II. Dlouhodobé pohledávky				
C. III. Krátkodobé pohledávky				
C. IV. Finanční majetek				
D. I. Časové rozlišení				

[12] Likvidnost je schopnost majetkové složky přeměnit se rychle a bez větších ztrát v peněžní prostředky.

Tabulka 4.5: Základní struktura pasiv v rozvaze ve formě výkazu

Pasiva	Stav v běžném účetním období (5)	Stav v minulém účetním období (6)
A. Vlastní kapitál		
A. I. Základní kapitál		
A. II. Kapitálové fondy		
A. III. Rezervní fond, nedělitelný fond a ostatní fondy ze zisku		
A. IV. Výsledek hospodaření minulých let		
A. V. Výsledek hospodaření běžného účetního období		
B. Cizí zdroje		
B. I. Rezervy		
B. II. Dlouhodobé závazky		
B. III. Krátkodobé závazky		
B. IV. Bankovní úvěry a výpomoci		
C. I. Časové rozlišení		

Výkaz zisku a ztráty

Přehled o výnosech, nákladech a výsledku hospodaření podniku podává **výkaz zisku a ztráty**. Výkaz je uspořádán stupňovitě, jednotlivé stupně charakterizují úroveň hospodaření v provozní, finanční a mimořádné činnosti. Je ho možno sestavovat v druhové (častěji) nebo v účelové struktuře.

Uspořádání a označování položek výkazu je stanoveno v příloze č. 2 a 3 vyhlášky 500/2002 Sb. a je uváděno jako skutečnost v účetním období sledovaném a skutečnost v účetním období minulém.

Příloha účetní závěrky

Příloha účetní závěrky má za hlavní účel doplnit, rozpracovat a objasnit informace z rozvahy a výkazu zisku a ztráty a informovat o obecných účetních a oceňovacích metodách použitých v účetnictví podniku, obsahuje:

- obecné údaje o podniku,
- informace o účetních metodách a obecných účetních zásadách,
- doplňující informace k rozvaze a výkazu zisku a ztráty,
- přehled o peněžních tocích (výkaz cash flow),
- přehled o změnách vlastního kapitálu (je rozpisem položky „A. Vlastní kapitál“ z rozvahy a podává informaci o uspořádání jeho položek, které vyjadřují jeho celkovou změnu za účetní období).

Přehled o peněžních tocích

Přehled o peněžních tocích (výkaz cash flow) je rozpisem vybraných položek majetku a podává informaci o přírůstcích (příjmech) a úbytcích (výdajích) peněžních prostředků[13] a peněžních ekvivalentů[14] v jednotlivých oblastech činnosti podniku v průběhu účetního období. Umožňuje aplikovat modely pro odhad současné hodnoty budoucích peněžních toků a mezipodniková srovnání.

[13] Za peněžní prostředky se považují peníze v hotovosti včetně cenin, peněžní prostředky na účtech včetně přečerpání běžného účtu.

[14] Peněžními ekvivalenty se rozumí krátkodobý likvidní finanční majetek, který je snadno a pohotově směnitelný za předem známou částku peněžních prostředků a u tohoto majetku se nepředpokládají významné změny hodnoty v čase.

Pojem cash flow má svůj původ v USA, kde si jeho zjišťování a sledování vynutily potřeby kapitálových trhů. Je důležitým elementem finančního řízení a finanční analýzy podniku. Je východiskem pro řízení likvidity[15].

Definice cash flow

Cash flow (peněžní tok) představuje reálný pohyb peněžních prostředků podniku za určité období v souvislosti s jeho ekonomickou činností. Koncepce cash flow vychází z:

- rozdílu mezi pohybem hmotných prostředků a jejich peněžním vyjádřením (např. nákup automobilu na úvěr),
- časového nesouladu hospodářských operací vyvolávajících náklady a jejich finančním zachycením (např. vznik mzdových nákladů a výplata mezd),
- důsledku používání různých účetních metod (např. různých způsobů odpisování dlouhodobého majetku a různého oceňování zásob), tj. z rozdílů mezi náklady a výdaji a mezi výnosy a příjmy.

Činnosti podniku

Činnosti podniku členíme na:

- **provoz** (výroba, prodej výrobků a služeb) – v této oblasti se soustřeďují výsledky provozní činnosti (čistý provozní zisk),
- **investice** – v této oblasti se soustřeďují změny dlouhodobého majetku a jeho zdrojů,
- **finance** – zde se soustřeďují fondy plynoucí z použití úvěrů a jiných dluhů, společných akcií, splátek dluhů, placení dividend.

Metody zjišťování cash flow

Cash flow z provozní činnosti zjišťujeme **dvěma metodami**:

- **přímou metodou**, kdy částky cash flow zjišťujeme jako celkové sumy všech příjmů produkujících fondy a celkové sumy všech výdajů spotřebovávajících fondy,
- **nepřímou metodou**, kdy vycházíme z provozního zisku, který upravíme o ty výnosy a náklady, které se netýkají pohybu prostředků v průběhu období (např. odpisy).

Výsledná částka zjištěná jednou z uvedených metod se doplní o cash flow z finanční oblasti a investiční oblasti.

Příklad 4.3: Sestavte výkaz cash flow nepřímou metodou a zjistěte velikost cash flow: společnost ABC, s. r. o. ve sledovaném období pořídila majetek za 280 tis. Kč, vyplatila dividendy ve výši 16 tis. Kč, zúčtovala odpisy v částce 18 tis. Kč a sestavila následující rozvahu na konci účetního období.

Rozvaha společnosti ABC, s. r. o. k 31. 12. 2010 v tis. Kč					
Aktiva	**2009**	**2010**	**Pasiva**	**2009**	**2010**
Dlouhodobý majetek	400	680	Základní kapitál	380	480
Oprávky	90	108	Zisk minulých let	200	184
Zboží na skladě	75	43	Výsledek hospodaření b. o.	0	67
Pohledávky	30	80	Závazky k dodavatelům	58	55
Bankovní účty	235	225	Závazky k zaměstnancům	5	7
			Dlouhodobé úvěry	7	127
Celkem aktiva	650	920	Celkem pasiva	650	920

[15] Likvidita je schopnost podniku přeměnit svá aktiva do likvidní formy bez většího poklesu ceny a dostát svým závazkům během určité doby.

Závěrka daňové evidence

Závěrkou daňové evidence se rozumí sestavení výkazů (Výkaz o majetku a závazcích a Výkaz příjmů a výdajů). Jednotlivé položky k sestavení obou výkazů se čerpají z deníku příjmů a výdajů, knihy pohledávek a závazků a dalších knih a z výsledků inventarizací. Výkazy se nepřikládají k daňovému přiznání, protože údaje z nich jsou přepsány do jeho přílohy.

Výkaz o majetku a závazcích

Výkaz o majetku a závazcích poskytuje přehled o majetkových složkách podnikatele a pohledávkách a závazcích ke dni sestavení. Rozdíl mezi majetkem a závazky tvoří **jmění podnikatele**.

Výkaz příjmů a výdajů

Výkaz příjmů a výdajů je výkazem struktury příjmů zahrnovaných do základu daně a výdajů na dosažení, zajištění a udržení příjmů za zdaňovací období. Rozdíl mezi příjmy a výdaji tvoří **základ daně**.

Shrnutí

Podnikatelské subjekty jsou povinni informace o své podnikatelské činnosti zaznamenávat do evidenčního systému. Podnikatelé, kteří jsou účetní jednotkou, mají povinnost vést účetnictví. Tuto povinnost mají i fyzické osoby, které jsou zapsány do obchodního rejstříku. Ostatní fyzické osoby si mohou vybrat mezi účetnictví, daňovou evidencí nebo mohou uplatňovat paušální výdaje. Pod pojmem účetnictví rozumíme systém sledování informací o uskutečňovaných hospodářských operacích. K základním prvkům účetnictví patří účet, účetní knihy, účetní doklady, účetní zápisy, účetní uzávěrka, kontrolní systém a účetní závěrka. Účetní závěrka obsahuje údaje o stavu a struktuře majetku, závazků a vlastním kapitálu, o struktuře nákladů a výnosů a výsledku hospodaření. Účetní závěrku tvoří účetní výkazy Rozvaha, Výkaz zisku a ztráty a doplňující informace jsou uvedeny v příloze. Součástí přílohy může být i Přehled o peněžních tocích, na kterém se zaznamenává pohyb peněžních prostředků za určité období. Závěrka daňové evidence obsahuje Výkaz o majetku a závazcích a Výkaz příjmů a výdajů.

Klíčová slova

Účetnictví, účet, účetní doklady, účetní knihy, daňová evidence, paušální výdaje, účetní závěrka, rozvaha, výkaz zisku a ztráty, přehled o peněžních tocích, závěrka daňové evidence

Kontrolní otázky a úkoly

Co je to účetnictví a k čemu slouží?

Definujte pojem účetní jednotka.

Co je předmětem účetnictví.

Popište daňovou evidenci a definujte, k čemu slouží?

Jaký je rozdíl mezi účetním a daňovým dokladem?

Co tvoří účetní závěrku?

Co tvoří závěrku daňové evidence?

5 DAŇOVÁ SOUSTAVA A SOCIÁLNÍ POJIŠTĚNÍ

Po prostudování této kapitoly získáte přehled:

- jaké druhy daní tvoří daňovou soustavu České republiky,
- které daně jsou významné z hlediska podnikání,
- o základu daně u jednotlivých daní,
- o osvobození od daně a slevách na dani,
- o výpočtu daně a jejím placení,
- o subsystémech sociálního pojištění.

5.1 Druhy daní

Obsahem jednotlivých dílčích kapitoly bude úvod do problematiky daní, budete stručně seznámeni s daňovou soustavou v ČR. Zaměříme se především na daně z příjmů fyzických a právnických osob, silniční daně a daně z přidané hodnoty, což jsou nejdůležitější daně v oblasti podnikání, s cílem upozornit na vybrané základní daňové problémy v podnikatelské praxi.

Definice daně

Daň je povinná, zákonem určená **platba do veřejného rozpočtu**, která se vyznačuje neúčelovostí a neekvivalentností, tzn., ukládá se jako jednostranná povinnost bez nároku plátce na plnění ze strany státu. Daně jsou placené pravidelně v určitých intervalech nebo při určitých okolnostech.

Správa daní

Správou daní se rozumí právo činit opatření potřebná ke správnému a úplnému zjištění, stanovení a splnění daňových povinností, zejména právo vyhledávat daňové subjekty, daně vyměřit, vybrat, vyúčtovat, vymáhat nebo kontrolovat jejich splnění ve stanovené výši a době.

Daňový subjekt

Daňový subjekt – poplatník, plátce daně a právní nástupce fyzické či právnické osoby, která je jako daňový subjekt vymezena zákonem.

Poplatník

Poplatník – osoba, která nese bezprostředně daňové břemeno. Poplatníkovi daň bezprostředně snižuje jeho disponibilní prostředky.

Plátce

Plátce – osoba, která pod vlastní majetkovou odpovědností odvádí správci daně daň vybranou od poplatníka nebo daň sraženou poplatníkům.

Registrační povinnost

Základní povinností podnikatele, tj. daňového subjektu, je **zaregistrovat se** do 30 dnů u místně příslušného správce daně (finanční úřad). Příslušný správce daně zaregistrovanému daňovému subjektu přidělí **daňové identifikační číslo** (DIČ) a vydá mu **osvědčení** o provedené registraci.

V přihlášce k registraci se kromě základních povinných údajů uvádí druhy daní, vůči kterým podnikateli pravděpodobně vznikne při jeho činnosti daňová povinnost. Roz-

sah registrovaných daní lze v průběhu podnikání na základě oznámení měnit (změny je nutno nahlásit do 15 dnů ode dne, kdy nastaly).

Třídění daní

Základním **tříděním daní** je jejich rozdělení na daně přímé a daně nepřímé, a to podle jejich vazby na důchod (majetek) jejich nositele. Daně přímé se přímo váží na důchod (majetek) poplatníka. Daně nepřímé nedopadají na jejich nositele přímo formou daní, ale nepřímo – jsou zahrnuty v ceně zboží a služeb, které hradí. Subjekt, který nepřímé daně odvádí (plátce) není totožný se subjektem, který je nese (poplatníkem). Rozdělení daní uvádí obrázek 5.1.

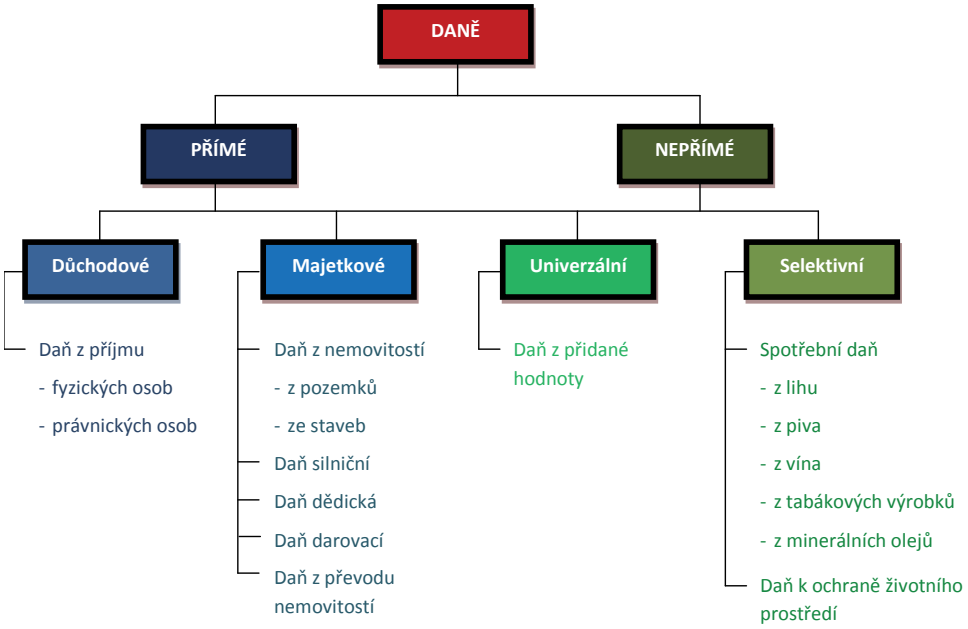

Obrázek 5.1: Členění daní v ČR

Daňová přiznání

Další povinností daňových subjektů je podávání **daňových přiznání** k jednotlivým druhům daní ve stanovených lhůtách. Zákon rozlišuje tři varianty daňových přiznání: řádné, opravné a dodatečné. **Řádné daňové přiznání** je takové, které je finančnímu úřadu odevzdáno ve stanovené lhůtě jako první. Pokud daňový subjekt po odevzdání řádného daňového přiznání zjistí nesrovnalosti ve vypočtené daňové povinnosti, a to ještě před uplynutím stanovené lhůty pro podání daňového přiznání, je povinen podat **opravné daňové přiznání**. Pokud již uplynula stanovená lhůta, bude podáno **dodatečné daňové přiznání**. Daňová přiznání k jednotlivým druhům daní se podávají na tiskopise vydaném Ministerstvem financí ČR místně příslušnému správci daně.

5.2 Daně v podnikání

Daněmi a povinnostmi spojenými s jejich odvodem by se měl podnikatel začít zabývat již ve chvíli, kdy se rozhoduje o právní formě svých podnikatelských aktivit. Každá právní forma má svá daňová specifika v oblasti výše zdanění, typu daní, povinné registrace či vykazovaných povinností. Dle předpokládaného rozsahu podnikatelských aktivit a před-

pokládané výše zisku lze zvolit optimálnější způsob zdanění. Obecně platí, že pro nižší zisky je vhodnější zdanění daní z příjmů fyzických osob a pro vyšší zisky je z pohledu podnikatele příznivější zdanění daní z příjmů právnických osob.

Daně z příjmů

Daně z příjmů[16] jsou stanoveny na základě příjmů (důchodů) jednotlivých poplatníků (daň z příjmu fyzických osob, daň z příjmu právnických osob).

Daně z příjmů fyzických osob

Předmětem **daně z příjmů fyzických osob** by mělo být jakékoli zvýšení majetku poplatníka, a to peněžní, ale i nepeněžní formou, samozřejmě s přihlédnutím k případným nákladům vynaloženým na zabezpečení těchto příjmů.

Poplatníci daně

Poplatníky daně lze rozdělit do dvou skupin:

- daňový **rezidenti** – podléhají této dani svými celosvětovými příjmy (případnému dvojímu zdanění je zabráněno mezinárodními úmluvami o zamezení dvojího zdanění a zápočtem již zaplacené daně),
- daňový **nerezidenti** – zdaňují pouze příjmy plynoucí ze zdrojů na území České republiky.

Zdaňovacím obdobím (tj. doba, za kterou se stanoví daň) je kalendářní rok.

Celkový základ daně

Základ daně může být stanoven dvěma způsoby, podle toho, jak pro daný typ příjmů stanoví zákon. Většina druhů příjmů tvoří tzv. **celkový základ daně**, kdy v průběhu zdaňovacího období se odvádí pouze zálohy na daň z těchto příjmů, na konci zdaňovacího období se vyplní daňové přiznání, zjistí se celkový základ daně, který se upraví o přípustné odpočty snižující základ daně a vypočte se skutečná daň.

Samostatný základ daně

Některé druhy příjmů tvoří tzv. **samostatný základ** daně a podléhají pak zdanění zvláštní sazbou daně – srážkou u zdroje. Tyto příjmy se již neuvádí do daňového přiznání a odvedená daň je konečná – nejedná se o zálohu a není ji možné (až na malé výjimky) započíst či dostat od finančního úřadu zpět.

Příjmy podléhající zdanění

Příjmy podléhající zdanění jsou **rozděleny do pěti skupin**, přičemž pro každou skupinu příjmů platí stanovená pravidla pro uplatnění výdajů prokazatelně vynaložených na dosažení, zajištění a udržení těchto příjmů. Příjmy, očištěné o výdaje přípustné podle zákona a rozdělené do jednotlivých skupin, tvoří **dílčí daňové základy**. Celkový základ daně je pak součtem dílčích daňových základů.

Zákon rozlišuje tyto **skupiny příjmů**:

- příjmy ze závislé činnosti a funkčních požitků (§ 6 ZDP),
- příjmy z podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti (§ 7 ZDP),
- příjmy z kapitálového majetku (§ 8 ZDP),
- příjmy z pronájmu (§ 9 ZDP),
- ostatní příjmy (§ 10 ZDP).

Za tyto příjmy jsou považovány jak příjmy peněžní, tak i příjmy nepeněžní, a to i příjmy dosažené směnou.

Základ daně

Základem daně jsou příjmy snížené o výdaje prokazatelně vynaložené na jejich dosažení, zajištění a udržení, případně se uplatní daňové paušály. Výsledná částka je základem daně. Pouze u příjmů § 7 a 9 je možné jít do záporných čísel (jedná se o daňovou ztrátu). Do základu daně se nepočítají příjmy od daně osvobozené. Dále

[16] Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, v platném znění (ZDP).

se od daňového základu odečtou nezdanitelné části a položky odčitatelné od základu daně. Takto vypočtený základ daně se zaokrouhlí na celé stokoruny dolů.

Osvobozené příjmy

Příjmy osvobozené od daně jsou uvedeny v § 4, § 6 odst. 9 a § 10 odst. 3 zákona. Jsou jimi např. příjmy z prodeje movitých věcí, pokud doba mezi nabytím a prodejem přesáhla jeden rok.

Nezdanitelné části

Nezdanitelné části základu daně se nezahrnují do základu daně a jsou uvedeny v § 15. Jde například o úroky zaplacené ve zdaňovacím období z úvěru ze stavebního spoření nebo hypotečního úvěru poskytnutého na bytové potřeby.

Odčitatelné položky

Odčitatelné položky se odečítají od základu daně a jsou obsaženy v § 34. Jako příklad lze uvést daňovou ztrátu, kterou lze odečíst od základu daně a to i v následujících zdaňovacích obdobích (nejdéle 5 let).

Sazby daně

Sazba daně je určena zákonem (§ 16) jako roční procentní sazba, která je počítána z upraveného základu daně. Výsledná částka může být ještě snížena o slevy na dani.

Slevy na dani

Slevy na dani jsou uvedeny v Kč v § 35. Ty nejvíce využívané jsou vyjmenovány v § 35ba. Mezi ně mimo jiné patří: sleva na poplatníka, sleva na manželku/manžela (žijí-li manželé ve společné domácnosti, příjem manželky/manžela nesmí přesáhnout v úhrnu určitou částku), sleva na dani pro osobu v částečném nebo plném invalidním důchodu, sleva pro poplatníka, který se soustavně připravuje na budoucí povolání.

Daňové zvýhodnění

Mimo slevy na dani může poplatník uplatnit také tzv. **daňové zvýhodnění** (§ 35c). Daňové zvýhodnění je možné uplatnit na vyživované dítě (děti), které žije s poplatníkem v domácnosti. Daňové zvýhodnění lze uplatni formou slevy na dani, daňového bonusu[17] nebo kombinací.

Daňové přiznání

Daňové přiznání se podává do tří měsíců po skončení zdaňovacího období (do 31. 3.). Pokud daňové přiznání za poplatníka zpracovává a předkládá daňový poradce na základě plné moci k zastupování, je tato lhůta prodloužena na 6 měsíců (tedy do 30. 6.). Daň je splatná k datu podání daňového přiznání.

Příklad 5.1: Vypočtěte daň z příjmu fyzické osoby: poplatník daně z příjmu je ženatý, má 2 děti. Základ daně z příjmu za rok 2010 u něj činil 180 000 Kč (součet hrubých mezd od zaměstnavatele za zdaňovací období).

Daň z příjmů právnických osob

Poplatníky **daně z příjmů právnických osob** lze členit dle různých aspektů. Nejčastěji je to účel, pro který byla právnická osoba založena, tzn. za účelem podnikání nebo za jiným účelem (nadace, veřejně prospěšné společnosti aj).

Předmět daně

Pokud se zaměříme na zdanění poplatníků založených za účelem podnikáni, jsou **předmětem daně** výnosy (příjmy) z veškeré činnosti a z nakládání s veškerým majetkem. Existuje však spousta výjimek a zvláštností, které jsou uvedeny v § 18 zákona.

Zdaňovací období

Zdaňovacím obdobím je kalendářní rok nebo hospodářský rok[18], případně i jiné účetní období.

[17] Je-li nárok poplatníka na daňové zvýhodnění vyšší než daňová povinnost vypočtená podle zákona za příslušné zdaňovací období, je vzniklý rozdíl daňovým bonusem.

[18] Hospodářským rokem je dle zákona o účetnictví účetní období, které může začínat pouze prvním dnem jiného měsíce než je leden.

Osvobození od daně

Osvobození od daně je upraveno § 19 zákona. Jedná se např. o členské příspěvky podle stanov nebo zakladatelských listin nebo příjmy z provozu malých vodních elektráren do výkonu 1 MW apod.

Základ daně

Základem daně jsou příjmy (výnosy), s výjimkou příjmů, které nejsou předmětem daně a příjmů osvobozených od daně, snížené o náklady (výdaje) prokazatelně vynaložené na dosažení, zajištění a udržení zdanitelných příjmů. Vychází buď z výsledku hospodaření, nebo z rozdílu mezi příjmy a výdaji.

Uznatelné náklady

Náklady (výdaji) prokazatelně vynaložené na dosažení, zajištění a udržení příjmů jsou například odpisy nebo zůstatková cena hmotného majetku, pojistné na sociální zabezpečení, na zdravotní pojištění hrazené zaměstnavatelem, zákonné rezervy, výdaje na pracovní cesty atd.

Odčitatelné položky

Položky odčitatelné od základu daně jsou upraveny § 34 a jedná se o daňovou ztrátu, která byla vyměřena v předchozích obdobích, výdaje vynaložené na realizaci projektů výzkumu a vývoje nebo procento částky, kterou poplatník vypořádá oprávněným osobám jejich majetkový podíl aj.

Základ daně upravený o položky odčitatelné od základu daně je možné ještě dále snížit (dle § 20). Takto upravený základ daně se zaokrouhluje na celé tisíce Kč dolů.

Sazba daně

Sazba daně upravená § 21 zákona je dána jako roční procentní sazba. Vypočtenou daň lze poté snížit o slevy na dani.

Slevy na dani

Slevy na dani (§ 35) vyplývají ze zaměstnávání zaměstnanců se zdravotním postižením, popř. těžším zdravotním postižením a z jejich poměru vzhledem k celkovému počtu zaměstnanců zaměstnaných u poplatníků.

Daňové přiznání

Daňové přiznání se podává do 3 měsíců po skončení zdaňovacího období. Pokud přiznání zpracovává a předkládá daňový poradce nebo pokud má poplatník zákonnou povinnost mít ověřenu účetní závěrku auditorem, je lhůta prodloužena na 6 měsíců. Daň je splatná k datu podání daňového přiznání.

Silniční daň

Silniční dani[19] podléhají silniční motorová vozidla a jejich přípojná vozidla, která jsou registrována a provozována v ČR, jestliže se používají k podnikání nebo k jiné samostatné výdělečné činnosti. Vozidla, jejichž hmotnost je 12 a více tun, jsou vždy předmětem daně silniční.

Do předmětu daně se **nezahrnují** speciální pásové automobily, zemědělské a lesnické traktory a další vozidla. Zcela jsou od **daně osvobozena** např. vozidla zabezpečující linkovou osobní vnitrostátní přepravu, vozidla na elektrický pohon a další uvedení v § 3 zákona.

Poplatníci daně

Poplatníky silniční daně jsou fyzické nebo právnické osoby, které vozidlo užívají a jsou zapsány v technickém průkazu jako provozovatelé. Poplatníkem je rovněž zaměstnavatel, který vyplácí cestovní náhrady svému zaměstnanci za použití osobního automobilu.

Základ daně

Základem daně je zdvihový objem motoru v cm^3 u osobních automobilů s výjimkou osobních automobilů na elektrický pohon, součet největších povolených hmotností na nápravy v tunách a počet náprav u návěsů, největší povolená hmotnost v tunách a počet náprav u ostatních vozidel.

[19] Zákon č. 16/1993 Sb., o dani silniční, v platném znění

Sazba daně

Sazba daně je odvozena od základu daně.

Daňové přiznání

Daňové přiznání se podává do 31. ledna kalendářního roku následujícího po uplynutí zdaňovacího období (kalendářní rok). Zálohy na daň jsou splatné ve čtyřech splátkách (do 15. dubna, 15. července, 15. října a 15. prosince).

DPH

Daň z přidané hodnoty[20] (DPH) tvoří jeden z nejdůležitějších příjmů státního rozpočtu. Obecný **princip fungování daně** je následující: osoba, která odvádí státu DPH, cenu všech svých prodejů (zboží, materiál, služby) zvýší o tuto daň, stanovenou obvykle procentní sazbou. Tuto vybranou daň odvede státu. Proto tuto daň nazýváme **daní nepřímou** – plátce daně (osoba, která odvádí daň) není totožný s poplatníkem (osobou, která daň platí). Při nákupu zboží, výrobků nebo služeb platí daň svému dodavateli, ovšem o tuto zaplacenou daň může snížit odvod vybrané daně státu. Z uvedeného je zřejmé, že státu je plátcem DPH odváděna skutečně daň z přidané hodnoty, tedy ze zvýšení hodnoty nakoupeného zboží, výrobků a služeb, které plátce daně svou činností transformoval do zboží, výrobků a služeb o vyšší hodnotě.

Příklad 5.2: Plátce daně nakoupil materiál za 200 tis. Kč bez DPH, ze kterého vyrobil výrobky a prodal je za 250 tis. Kč bez DPH. Kolik peněz odvedl státu při sazbě daně z přidané hodnoty 20 %?

Zdaňovací období

Zdaňovacím obdobím je buď kalendářní měsíc (při obratu nad 10 mil. Kč) nebo kalendářní čtvrtletí.

Povinná registrace

Plátce daně se musí povinně **zaregistrovat**, pokud:

- jeho **obrat**[21] přesáhne za nejbližších 12 předcházejících po sobě jdoucích kalendářních měsíců částku 1 000 000 Kč,
- nakoupí zboží v EU (jeli zboží v ceně nad 326 000 Kč, nákup auta, zboží se spotřební daní),
- přijme službu od zahraniční osoby,
- poskytne některou službu plátci z jiného státu EU apod.

Plátcem se stává osoba od prvního dne třetího měsíce následujícího po měsíci, ve kterém byl překročen obrat. Tato osoba je povinna podat přihlášku k registraci do 15 dnů po skončení kalendářního měsíce, ve kterém překročila stanovený limit.

Příklad 5.3: Kdy se musí podnikatel zaregistrovat k dani a od kdy se stává plátcem DPH: podnikatel měl v měsíci dubnu dosažené výnosy za zdanitelná plnění v hodnotě 156 280 Kč, v měsíci květnu 283 756 Kč, v červnu 306 164 Kč a v červenci 450 729 Kč.

Dobrovolná registrace

Kromě povinné registrace existuje možnost registrace **dobrovolné**. Ta je výhodná, pokud prodáváme výrobky a zboží nebo poskytujeme služby, na které je snížená sazba, příp. pokud mezi dodavateli převažují plátci DPH.

[20] Zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, v platném znění

[21] Obratem se rozumí výnosy za uskutečnitelná plnění s výjimkou plnění, která jsou osvobozena od daně bez nároku na odpočet daně, u osob, které mají povinnost vést účetnictví nebo účetnictví vedou dobrovolně, nebo příjmy za uskutečnitelná plnění s výjimkou plnění, která jsou osvobozená od daně bez nároku na odpočet daně, u ostatních osob.

Sazba daně

Sazbu daně zákon rozděluje na **základní** a **sníženou** (v procentech). V přílohách č. 1 a 2 zákona jsou uvedeny druhy zboží a služeb, které mají sníženou sazbu daně.

Výpočet daně

Existují **dva způsoby výpočtu** DPH:

- **výpočet „zdola“:** základem je cena bez DPH, daň vypočítáme vynásobením příslušnou sazbou (např. cena bez daně je 10 000 Kč, sazba daně 20 %, celková cena je 12 000 Kč),
- **výpočet „shora“:** základem je cena včetně DPH, daň vypočítáme jako součin celkové částky a příslušného koeficientu: u sazby 10 % je koeficient 0,0909 (10/110), u sazby 20 % je koeficient 0,1667 (20/120).

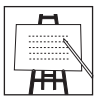

Příklad 5.4: Podnikatel koupí od plátce DPH zboží za 100 Kč, DPH 20 % a prodá ho za 150 Kč (cena vč. DPH). **Jaký je rozdíl mezi podnikatelem, který je plátcem a tím, který je neplátcem daně? Kdo má větší zisk?**

Daňové přiznání

Daňové přiznání je plátce povinen podat do 25 dnů po skončení zdaňovacího období a podává ho i v případě, pokud mu nevznikla daňová povinnost.

Jestliže je **pořízeno zboží z jiného členského státu**, stává se předmětem daně v tuzemsku. Dochází zde k přiznání daně až v rámci daňového přiznání. Správcem daně se tak stává místně příslušný finanční úřad. Naopak tomu je u dovozu zboží ze třetí země, kde dochází ke zdanění zboží při přechodu státní hranice a správcem daně je celní úřad.

5.3 Ostatní daně

V této dílčí kapitole jsou z hlediska komplexnosti textu stručně představeny ostatní daně z daňové soustavy. U každé daně je uveden právní předpis, který konkrétní daň upravuje, což pomůže případným zájemcům při hlubším studiu této problematiky.

Daň z nemovitosti

Daň z nemovitostí[22] je odváděna do obecních rozpočtů (měst, obcí), vztahuje se na vlastnický nebo uživatelský vztah k nemovitosti, zahrnuje se do nákladů. Výpočet daně je založen na ocenění 1 m^2 plochy.

Za zdaňovací období se považuje kalendářní rok a poplatník je povinen podat daňové přiznání do 31. 1. následujícího roku. V případě, že přiznání bylo podáno v letech minulých a nedošlo od té doby k žádné změně, pak se přiznání nepodává. Daň je splatná do 31. 5. zdaňovacího období. Rozeznáváme daň z pozemků a daň ze staveb.

Daň dědická, darovací, z převodu nemovitostí

Pro účely výpočtu **daně dědické**, **daně darovací** a **daně z převodu nemovitostí**[23] jsou osoby roztříděny do tří skupin vyjadřujících vztah poplatníka k zůstaviteli, dárci (obdarovanému) nebo nabyvateli (převodci).

[22] Zákon č. 338/1992 Sb., o dani z nemovitosti, v platném znění (skládá se z daně z pozemků a staveb).
[23] Zákon č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí, v platném znění.

Daň dědická a darovací

Dědickou daní a **daní darovací** se zdaňuje bezúplatné nabytí majetku. Předmětem daně je nabytí jak majetku movitého, cenných papírů, peněžních prostředků v české i cizí měně, pohledávek, majetkových práv, tak i majetku nemovitého, včetně bytů a nebytových prostor.

Základem daně je cena majetku bezúplatně nabytého. Osoby v první a druhé skupině jsou osvobozeny od daně dědické. Od daně darovací je osvobozené bezúplatné nabytí majetku, pokud k němu dochází mezi osobami zařazenými v I. a II. skupině.

Daňové přiznání u daně dědické a darovací se podává do 30 dnů ode dne, v němž došlo k bezúplatnému nabytí movitého majetku nebo jiného majetkového prospěchu. Na základě daňového přiznání a podle výsledku vyměřovacího řízení správce daně vypočte a vyměří daň platebním výměrem. Daň je poplatník povinen zaplatit nejpozději do 30 dnů ode dne, kdy mu byl doručen platební výměr.

Daně z převodu nemovitostí

Předmětem **daně z převodu nemovitostí** je dle § 9 úplatný převod nebo přechod vlastnictví k nemovitostem, bezúplatné zřízení věcného břemene nebo jiného plnění obdobného věcnému břemeni při nabytí nemovitosti darováním aj. Při převodu nemovitosti je poplatníkem daně prodávající (převodce) a kupující (nabyvatel) je v tomto případě ručitelem.

Základem daně se stává cena, která je platná v den nabytí nemovitosti. Sazba daně je stejná pro všechny tři skupiny osob.

Daňové přiznání musí poplatník podat do konce třetího měsíce následujícího po měsíci, v němž byl zapsán vklad práva do katastru nemovitostí. Ke dni podání daňového přiznání se také vztahuje povinnost tuto daň uhradit.

Spotřební daň

Spotřební daní[24] se dle zákona rozumí daň z lihu, z piva, z vína a meziproduktů, z minerálních olejů a daň z tabákových výrobků. Správu daně vykonává celní úřad. Mezi plátce se počítají všechny fyzické i právnické osoby, kterým dle § 9 vzniká povinnost daň přiznat a zaplatit.

Daňová povinnost vzniká plátci výrobou nebo dovozem. Samostatná daň u jednotlivých výrobků se vypočítá vynásobením základu daně sazbou daně, která je pro ně stanovena. Za zdaňovací období se považuje kalendářní měsíc. Výjimkou jsou některé dovážené výrobky.

Plátci musí do 25. dne po skončení období podat přiznání celnímu úřadu. Ve stejné lhůtě je možno také uplatňovat nárok na vrácení daně. Spotřební daň je splatná do 40. dne po skončení zdaňovacího období. Při dovozu je pak daň splatná do 10 kalendářních dnů ode dne doručení rozhodnutí o vyměření cla, daně a poplatků, nebo ústního sdělení o výši daně.

Ekologická daňová reforma

Vstupem České republiky do EU započalo přibližování naší země různým ekologickým systémům včetně toho daňového. Jedním z požadavků na Ministerstvo financí ČR byla tzv. **ekologická daňová reforma (EDR)**. Cílem EDR je stimulovat ekonomické subjekty k takovému chování, které povede ke snížení poškození životního prostředí a jeho dopadů na zdraví obyvatelstva.

[24] Zákon č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních, v platném znění.

Předmětem zdanění jsou statky a služby, jejichž výroba a/nebo spotřeba vede k prokazatelnému negativnímu dopadu na životní prostředí a lidské zdraví.

Ekologické daně

Zavedení ekologických daní probíhá ve třech etapách. První etapa již byla schválena Parlamentem ČR a týká se **daní ze zemního plynu**, **pevných paliv** a **elektřiny**[25]. Zdaňovacím obdobím u ekologických daní je kalendářní měsíc. Správu daní provádí celní orgány.

V rámci druhé etapy by v letech 2010 až 2013 mělo dojít ke změnám sazeb a daňových zvýhodnění u těchto daní. Současně bude provedena revize dosavadních ekologických poplatků a opatření v dopravě. V poslední fázi plánované mezi roky 2014–2017 pak Ministerstvo financí ČR předpokládá prohloubení a rozšíření daňové základny v závislosti na výsledcích z přecházejících let.

5.4 Systém sociálního pojištění

Vedle daní jsou dalším z méně příjemných aspektů podnikání povinné platby pojistného dle systému sociálního pojištění. Ačkoliv zaměření plateb, jejich výběr i použití je odlišné od daní, z hlediska zatížení vytvořeného zisku podnikatele je to ve své podstatě další přímá daň snižující jeho zisk.

Systém sociálního pojištění

Systém sociálního pojištění se skládá se čtyř subsystémů, které slouží různým účelům (viz tabulka 5.1).

Tabulka 5.1: Subsystémy sociálního pojištění

Subsystém pojištění	Účel pojištění	Zaměření pojistného plnění
Veřejné zdravotní pojištění	krytí výdajů spojených s financováním nutné zdravotní péče	zákonem garantovaná zdravotní péče – návštěva u lékaře, hospitalizace v nemocnici, léky, lázeňské pobyty, zdravotní pomůcky, aj.
Důchodové pojištění	krytí výdajů spojených s trvalou neschopností pracovat	starobní důchod, všechny druhy invalidních důchodů, pozůstalostní důchody – vdovský, vdovecký, sirotčí atd.
Nemocenské pojištění	náhrada příjmu z důvodu pracovní neschopnosti	nemocenská vyplacená zaměstnanci nebo OSVČ, podpora při ošetřování člena rodiny, peněžitá pomoc v mateřství apod.
Státní politika zaměstnanosti	podpora osob vedených v evidenci úřadu práce vyplácená dle zákonných pravidel	peněžitá podpora v nezaměstnanosti, aktivní politika zaměstnanosti – podpora tvorby nových pracovních míst v daném regionu atd.

Důchodové pojištění, nemocenské pojištění a státní politika zaměstnanosti jsou součástí sociálního zabezpečení a jsou **příjmem státního rozpočtu**. Pojistné na veřejné zdravotní pojištění je **příjmem zdravotních pojišťoven**. Systém sociálního pojištění je založen na **solidárním principu**: část obyvatel do systému přidává více, než z tohoto

[25] Tyto daně jsou upraveny zákonem č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů a začaly platit od 1. 1. 2008.

systému reálně čerpá a naopak druhá část obyvatel ze systému pojištění čerpá více, než do něj přispívá.

Účastníci pojistného systému

Účastníky pojistného systému jsou:

- zaměstnanci, tedy osoby vykonávající závislou činnost v rámci pracovního poměru nebo na základě dohody o pracovní činnosti (DPČ),
- osoby samostatně výdělečně činné[26] (OSVČ)
- osoby bez zdanitelných příjmů, které nemají žádné příjmy ze zaměstnání, ani ze samostatně výdělečné činnosti a nejsou státními pojištěnci,
- státní pojištěnci.

Registrační povinnost

Povinností fyzické osoby – podnikatele je **přihlásit se do 8 dnů** od vzniku živnostenského oprávnění u místně příslušné správy sociálního zabezpečení a zároveň u zvolené zdravotní pojišťovny.

Zjistíme, zda musíme platit:

- jen zdravotní pojištění nebo i sociální pojištění,
- měsíčně zálohy nebo stačí vše doplatit až po skončení roku po podání daňového přiznání.

Jestliže máme podnikání jako **hlavní činnost**, musíme platit měsíčně zálohy na zdravotní i sociální pojištění, pokud jako **vedlejší činnost**, zdravotní i sociální pojištění doplatíme až po skončení roku po daňovém přiznání. Budeme-li mít nízký zisk, sociální pojištění nemusíme platit vůbec.

Výpočet pojistného

Pojistné se vypočítá z vyměřovacího základu, kterým je minimálně 50 % z rozdílu mezi příjmy z podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti a výdaji vynaloženými na dosažení, zajištění a udržení příjmu.

Přehled o příjmech a výdajích OSVČ

OSVČ musí do jednoho měsíce ode dne, ve kterém měla podat daňové přiznání k dani z příjmů fyzických osob, předložit zdravotní pojišťovně a příslušné správě sociálního zabezpečení na předepsaném formuláři **Přehled o příjmech a výdajích OSVČ**.

Celkový přehled o sazbách pojistného podle jednotlivých subsystémů a účastníků poskytuje tabulka 5.2.

Tabulka 5.2: Sazby pojistného (pro rok 2010)

Účastník pojistného	Veřejné zdravotní pojištění	Sociální zabezpečení		
		Důchodové pojištění	Nemocenské pojištění	Státní politika zaměstnanosti
Zaměstnanec	4,50%	6,50%	0%	0%
Zaměstnavatel	9%	21,50%	2,30%	1,20%
OSVČ	13,50%	28%	1,40%	1,20%
Osoba bez zdanitelných příjmů	13,50%			
Státní pojištěnec	13,50%			

[26] Osoba samostatně výdělečně činná je osoba vykonávající samostatnou činnost nebo spolupracující při výkonu samostatné výdělečné činnosti, pokud podle zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, v platném znění, na ni lze rozdělovat příjmy a výdaje spojené s výkonem této činnosti.

Shrnutí

Daň je povinná, nedobrovolná, vynutitelná platba do veřejného rozpočtu. K základním charakteristikám daně patří nenávratnost, neekvivalentnost, neúčelovost a opakovatelnost. Poplatníkem daně je osoba, která nese bezprostředně daňové břemeno. Plátce daně je osoba, která daň odvádí do veřejného rozpočtu. Daně jsou nejčastěji určeny jako nějaký podíl (v procentech) základní hodnoty, označované jako daňový základ, kterou může (podle typu daně) být cena zboží, příjmy (mzda, zisk), velikost majetku apod. Alternativně může být velikost daně určena buď zcela pevně, nebo vypočítána jiným způsobem. Daňová soustava rozděluje daně na přímé a nepřímé. Podnikatel má registrační povinnost k finančnímu úřadu. Předmětem registrace u podnikatelů jsou především daň z příjmů fyzických osob, daň z příjmů právnických osob, daň silniční a daň z přidané hodnoty. Další povinností podnikatele je přihlásit se u místně příslušné správy sociálního zabezpečení a u zvolené zdravotní pojišťovny k placení pojistného. Systém sociálního pojištění se skládá ze čtyř subsystémů.

Klíčová slova

Daň, daňová soustava, přímé daně, důchodové daně, majetkové daně, nepřímé daně, univerzální daň, předmět daně, poplatník, plátce, zdaňovací období, sazba daně, daňové přiznání, obrat, sociální pojištění

Kontrolní otázky a úkoly

Jaké druhy daní obsahuje daňová soustava České republiky?

Jaký je rozdíl mezi důchodovými a majetkovými daněmi?

Co je předmětem daně z příjmu fyzických osob?

Definujte pojem univerzální daň.

Vysvětlete pojem obrat.

Popište situaci, když se v řetězci ekonomických činností objeví neplátce DPH.

Popište systém sociálního pojištění.

Korespondenční úkol II: S využitím zákona o daních z příjmu a pokynů Ministerstva financí ČR vyplňte daňové přiznání k dani z příjmu fyzických osob na tiskopisu vydaném ministerstvem za rok 2010. Zvolte si poplatníka, který bude mít příjmy ze závislé činnosti, příjmy z podnikání a alespoň jeden další příjem. Dále bude mít vámi určený počet dětí a minimálně jednu nezdanitelnou část daně.

LITERATURA

Publikace:

Kolektiv autorů: Podnikání. Aspi Publishing, Praha. 2008. 1058 s. ISBN 978-80-7357-293-8.

Martinovičová, D.: Základy ekonomiky podniku. Alfa Publishing, Praha. 2006. 1. vyd. 178 s. ISBN 80-86576-46-2.

Petřík, T.: Ekonomika a finanční řízení firmy (Manažerské účetnictví v praxi). Grada Publishing, a. s. Praha. 2005. 372 s. ISBN 80-247-1046-3.

Pilátová, J., Pilát T.: Ekonomická a účetní agenda podnikatele. 2. aktualizované vydání. Grada Publishing, a. s. Praha. 2003. s. 136. ISBN 80-247-0521-4.

Sedláček, J.: Daňová evidence podnikatelů 2009. Grada Publishing, a. s. Praha. 2009. 128 s. ISBN 978-80-247-2919-0.

Synek, M. a kol.: Manažerská ekonomika. 4. aktualizované a rozšířené vydání. Grada Publishing, a. s. Praha. 2007. 464 s. ISBN 978-80-247-1992-4.

Synek, M. a kol.: Podniková ekonomika. 4. přepracované a doplněné vydání. C. H. Beck, Praha. 2006. xxv + 473 s. ISBN 80-7179-892-4.

TPA Horwath Notia Audit: Podvojné účetnictví 2009. Grada Publishing, a. s. Praha. 2009. 224 s. ISBN 978-80-247-2930-5.

Veber, J., Srpová, J. a kol.: Podnikání malé a střední firmy. Grada Publishing, a. s. Praha. 2005. 302 s. ISBN 80-247-1069-2.

Právní předpisy:

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 77/1997 Sb., o státním podniku, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 500/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, které jsou podnikateli účtujícími v soustavě podvojného účetnictví.

Zákon č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 338/Sb., o dani z nemovitostí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 16/1993 Sb., o dani silniční, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 261/2007, Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

KLÍČ K PŘÍKLADŮM

Příklad 1.1:

Rozpočtová rozvaha – potřebný kapitál

a) Rozpočet nákladů (potřebný provozní kapitál)

Měsíční náklady na materiál (3 000 × 140)	420 000 Kč
Měsíční mzdové náklady (3 000 × 50)	150 000 Kč
Měsíční zdravotní a sociální pojištění (0,34 × 150 000)	51 000 Kč
Ostatní náklady na kus (3 000 × 40)	120 000 Kč
Odpisy stroje (0,11 × 1 500 000/12)	13 750 Kč
Měsíční pronájem prostor	55 000 Kč
Měsíční náklady na energii	25 000 Kč
Měsíční náklady na propagaci	40 000 Kč
Pojištění majetku za měsíc (60 000/12)	5 000 Kč
Celkové provozní náklady	879 750 Kč
Rezerva 10 % (0,1 × 879 750)	87 975 Kč
Počáteční potřeba provozního kapitálu	**967 725 Kč**

b) Celková potřeba dlouhodobého majetku

Stroje	1 500 000 Kč
Celková potřeba dlouhodobého kapitálu	**1 500 000 Kč**

c) Zdroje kapitálu

Vlastní kapitál	900 000 Kč
Potřebný úvěr (cizí kapitál)	1 567 725 Kč
Celková potřeba kapitálu	**2 467 725 Kč**

Rozpočtová výsledovka (roční náklady a výnosy)

a) Výnosy

Tržby z prodeje (3 000 × 400 × 12)	**14 400 000Kč**

b) Náklady

Náklady na materiál (420 000 × 12)	5 040 000 Kč
Mzdové náklady (150 000 × 12)	1 800 000 Kč
Zdravotní a sociální pojištění (51 000 × 12)	612 000 Kč
Ostatní náklady (120 000 × 12)	1 440 000 Kč
Odpisy stroje (0,11 × 1 500 000)	165 000 Kč
Pronájem prostor (55 000 × 12)	660 000 Kč
Energie (25 000 × 12)	300 000 Kč
Propagace (40 000 × 12)	480 000 Kč
Pojištění	60 000 Kč
Úroky z úvěru (0,12 × 2 467 725)	296 127 Kč
Celkové náklady	**10 853 127 Kč**

c) Výpočet výsledku hospodaření

Zisk před zdaněním (výnosy – náklady)	3 546 873 Kč
Daň (0,19 × 3 546 873)	673 906 Kč
Zisk po zdanění	**2 872 967 Kč**

Výkaz o příjmech a výdajích

Zisk po zdanění	2 872 906 Kč
Odpisy strojů	+165 000 Kč
Splátka úvěru (2 467 725/5)	–493 545 Kč
Čistý cash flow	**2 544 422 Kč**

Pro potřeby společníků zůstává 2 544 422 Kč.

Posouzení z hlediska vazby na riziko

Oportunitní mzda (2 × 20 000 × 12)	480 000 Kč
Oportunitní úroky z kapitálu (900 000 × 0,05)	45 000 Kč
Ekonomický zisk z podnikání po odečtení oportunitních nákladů	**2 019 422 Kč**

Zisk podniku po zdanění činí 2 872 967 Kč. Skutečná hotovost, s jakou bude podnik na konci roku disponovat je ale 2 544 422 Kč. Příjem podniku je 3 037 906 Kč. Z tohoto příjmu musí podnik splácet jistinu úvěru, která byla rozvržena na 5 let po 493 545 Kč. To znamená, že pro vlastní potřebu společníků zbývá 2 544 422 Kč. Také je nutné přihlédnout ke skutečnosti, že oba společníci byli doposud zaměstnáni a přišli o mzdu ve výši 40 000 Kč měsíčně (2 × 20 000 Kč) a o také o úrok, který by získali vložením kapitálu na účet do banky (45 000 ročně). Zohledníme-li tyto oportunitní náklady v odměně podnikatelů, pak dostaneme částku 2 019 422 Kč jako ekonomický zisk za podnikatelskou činnost, a to včetně podnikatelského rizika, které musí společníci při podnikání podstoupit. Ekonomický zisk je v tomto případě kladný a vstup do podnikání se tedy vyplatí. Nyní je na společnících, zda budou ochotni za tento ekonomický zisk podstoupit riziko, které je s podnikáním spojeno.

Příklad 2.1:

Dlouhodobý majetek: software, obráběcí stroje, akcie dlouhodobé povahy, administrativní budova, lesní pozemky, autojeřáb, nákladní automobil, umělecké dílo, goodwill.

Oběžný majetek: peníze v pokladně, pohledávky za odběrateli, směnka, základní materiál a suroviny, ochranné pomůcky, peněžní prostředky na běžném účtu, zboží, nedokončená výroba.

Příklad 2.2:

Vstupní cena = 253 000 + 4 000 + 3 000 = 260 000 (*pořizovací cena*)
Odpisová základna = vstupní cena – zbytková hodnota
260 000 – 10 000 = 250 000

Rok odepisování	Odpis. základna/počet let	Oprávky	Zůstatková cena
1. rok	250 000/5 = 50 000	50 000	260 000 – 50 000 = 210 000
2. rok	250 000/5 = 50 000	100 000	260 000 – 100 000 = 160 000
3. rok	250 000/5 = 50 000	150 000	260 000 – 150 000 = 110 000
4. rok	250 000/5 = 50 000	200 000	260 000 – 200 000 = 60 000
5. rok	250 000/5 = 50 000	250 000	260 000 – 250 000 = **10 000**

Příklad 2.3:

Stanovíme si výši odpisů na 1 výrobek:

(260 000 – 10 000) ÷ 50 000 = 5 *Kč na 1 výrobek*

Rok odepisování	Odpisy	Oprávky	Zůstatková cena
1. rok	20 000 ks × 5 = 100 000	100 000	260 000 – 100 000 = 160 000
2. rok	15 000 ks × 5 = 75 000	175 000	260 000 – 175 000 = 85 000
3. rok	10 000 ks × 5 = 50 000	225 000	260 000 – 225 000 = 35 000
4. rok	3 000 ks × 5 = 15 000	240 000	260 000 – 240 000 = 20 000
5. rok	2 000 ks × 5 = 10 000	250 000	260 000 – 250 000 = **10 000**

Příklad 2.4:

Podle Přílohy č. 1 zákona o daních z příjmů je počítač zařazen do odpisové skupiny 1, která udává, že bude odpisován po dobu 3 let. Odpisová sazba pro 1. rok je podle zákona 20 %, pro další roky odpisování 40 %.

Použijeme vzorec pro rovnoměrné odpisování: $O = \frac{VC \times sazba}{100}$

Rok odepisování	Odpisy	Oprávky	Zůstatková cena
1. rok	60 000 × 20/100 = 12 000	12 000	60 000 – 12 000 = 48 000
2. rok	60 000 × 40/100 = 24 000	36 000	60 000 – 36 000 = 24 000
3. rok	60 000 × 40/100 = 24 000	60 000	60 000 – 60 000 = 0

Příklad 2.5:

Počítač je zařazen do 1. odpisové skupiny (viz předchozí příklad). Koeficient pro první rok je 3 (koeficient$_1$), pro další léta 4 (koeficient$_2$). Při zrychleném odpisování používáme dva vzorce, pro první rok a další léta odpisování:

pro 1. rok: $O_1 = \frac{VC}{koeficient_1}$, pro další roky: $O_2 = \frac{2 \times ZC}{koeficient_2 - n}$

kde n je počet let, po které byl majetek odepisován

Rok odepisování	Odpisy	Oprávky	Zůstatková cena
1. rok	60 000/3 = 20 000	20 000	60 000 – 20 000 = 40 000
2. rok	2 × 40 000/(4 – 1) = 26 667	46 667	60 000 – 46 667 = 13 333
3. rok	2 × 13 333/(4 – 2) = 13 333	60 000	60 000 – 60 000 = 0

Příklad 2.6:

Majetek: budova skladu, zboží v prodejně, programové vybavení počítačů, peníze na účtu u banky, pohledávky za zaměstnanci, obráběcí stroj, administrativní budova, pohledávky za odběrateli, osobní počítač, kancelářský papír.

Kapitál: dluhopisy, základní kapitál, závazky vůči dodavatelům, zisk z minulého roku, rezervy, krátkodobý bankovní úvěr, statutární fond, závazky vůči zaměstnancům.

Příklad 2.7:

Podnik	Kapitál	Vlastní kapitál	Cizí kapitál	EBIT	Úrok (%)	EBT	Daň (19 %)	EAT	ROE (%)
A	1 000	1 000	–	200	–	200	38	162	16,2
B	1 000	500	500	200	10	150	29	122	24,3

Kde: EBIT – zisk před odečtením úroků a daní, EBT – zisk před zdaněním, EAT – zisk po zdanění, ROE – výnosnost vlastního kapitálu (čistý zisk/vlastní kapitál).

Z příkladu je zřejmé, že použití cizího kapitálu zvýšilo výnosnost vlastního kapitálu. U podniku B je výnosnost vlastního kapitálu o cca 8 % vyšší než u podniku A.

Příklad 3.1:

Výrobní náklady celkem činily 1 009 400 Kč.

Náklady na 1 litr:	
přímý materiál (650 400/966 500)	0,673 Kč
přímé mzdy (130 800/966 500)	0,135 Kč
režijní náklady (228 200/966 500)	0,236 Kč
celkové vlastní náklady	1,044 Kč

Vlastní náklady na 1 láhev o objemu 0,5l činily: 1,044 × 0,5 = 0,522 Kč.

Příklad 3.2:

Výsledek hospodaření	Výnosy, náklady	Kč
Provozní výsledek	Provozní výnosy (tržby za vlastní výrobky, z prodeje služeb)	1 960 000
	Provozní náklady (spotřeba materiálu, energie, cestovné, ost. služby, mzdové náklady, zákonné soc. poj., odpisy)	1 815 000
	Provozní zisk	**145 000**
Finanční výsledek	Finanční výnosy (tržby z prodeje cenných papírů)	140 000
	Finanční náklady (úroky z úvěrů)	88 000
	Finanční zisk	**52 000**
Výsledek z běžné činnosti	Provozní zisk	145 000
	Finanční výsledek	52 000
	Zisk z běžné činnosti	**197 000**
Výsledek z mimořádné činnosti	Mimořádné výnosy (přebytek zjištěný v zásobách)	1 000
	Mimořádné náklady (škody)	2 000
	Ztráta z mimořádné činnosti	**1 000**
Celkový výsledek hospodaření	Zisk z běžné činnosti	197 000
	Ztráta z mimořádné činnosti	1 000
	Zisk	**196 000**

Příklad 3.3:

Pro výpočet bodu zvratu použijeme vzorec pro výpočet bodu zvratu:

$$Q_{BZ} = \frac{F}{(c - v)}$$

$$Q_{BZ} = \frac{20\,000}{(100 - 50)}$$

$$\boldsymbol{Q_{BZ} = 400\ ks}$$

Bod zvratu představuje výrobu 400 ks výrobků.

ad a) Pro výpočet počtu kusů použijeme vzorec rozšířený o výši požadovaného zisku:

$$Q_{Zmin} = \frac{(F + Z_{min})}{(c - v)}$$

$$Q_{Zmin} = \frac{(20\ 000 + 40\ 000)}{(100 - 50)}$$

$$\boldsymbol{Q_{Zmin} = 1\ 200\ ks}$$

Pro dosažení zisku 40 000 Kč je nutné vyrobit 1 200 ks.

ad b) Použijeme vzorec z bodu a, který upravíme:

$$c = \frac{(F + Z_{min})}{Q_{Zmin}} + v$$

$$c = \frac{(20\ 000 + 40\ 000)}{800} + 50$$

$$\boldsymbol{c = 125\ Kč}$$

Cenu výrobku musíme zvýšit na 125 Kč.

ad c) Dosadíme do upraveného vzorce z bodu a:

$$F = Q_{Zmin} \times (c - v) - Z_{min}$$

$$F = 800 \times (120 - 50) - 40\ 000$$

$$\boldsymbol{F = 16\ 000\ Kč}$$

Aby bylo dosaženo požadovaného zisku, musíme snížit fixní náklady alespoň na 16 000 Kč.

ad d) Opět použijeme upravený vzorec z bodu a:

$$v = c - \frac{(F + Z_{min})}{Q_{Zmin}}$$

$$v = 120 - \frac{(18\ 000 + 40\ 000)}{800}$$

$$\boldsymbol{v = 47,50\ Kč}$$

Variabilní náklady na jeden kus musí klesnout pod 47,50 Kč, aby bylo dosaženo požadovaného zisku.

Příklad 4.1:

V příkladu je důležité určit, které položky patří do aktiv a které do pasiv. Jelikož se v rozvaze musí souhrn aktiv a pasiv rovnat, výše základního kapitálu se dopočítá odečtením součtu pasiv od součtu aktiv:

AKTIVA	Rozvaha k 1. 1.		PASIVA
Dlouhodobý hmotný majetek	1 235 000	Základní kapitál	1 630 000
Materiál na skladě	200 000	Závazky vůči dodavatelům	330 000
Peníze v pokladně	25 000	Závazky vůči zaměstnancům	230 000
Bankovní účty	550 000		
Pohledávky vůči odběratelům	180 000		
Aktiva celkem	2 190 000		2 190 000

Příklad 4.2: Výše jeho paušálních výdajů bude 492 000 Kč, tj. 60 % z částky 820 000. Částka ke zdanění daní z příjmu činí 328 000 Kč.

Příklad 4.3:

Metoda nepřímá vychází z rovnice:
PS PP +/–VH + zvýšení K nebo snížení A – zvýšení A nebo snížení K = KS PP
Kde: A jsou aktiva, K je kapitál
Rovnice umožňuje zjistit nejen celkovou změnu peněžních prostředků, ale i dílčí peněžní toky, pokud se přiřadí příslušné náklady či výnosy a změny stavu rozvahových položek ke sledovanému peněžními toku.

Výkaz CF společnosti ABC, s. r. o. k 31. 12. 2010 v tis. Kč			
Příjmy		Výdaje	
PS PP	235	Nákup dlouhodobého majetku	280
Oprávky	18	Zvýšení pohledávek	50
Úbytek zboží	32	Výplata dividend	16
Zvýšení základního kapitálu	100	Snížení závazků k dodavatelům	3
Čistý zisk	67		
Zvýšení závazků k zaměstnancům	2		
Zvýšení dlouhodobých úvěrů	120		
Celkem příjmy (kladný CF)	339	Celkem výdaje (záporný CF)	349
		KS PP	225
Celkem	574	Celkem	574

Výsledný peněžní tok se určí jako rozdíl příjmů a výdajů daného období: CF = P – V = 339 – 349 = –10, kontrola: KS PP – PS PP = 225 – 235 = –10.

Příklad 5.1:

Příjmy ze závislé činnosti	180 000
– sociální pojištění (zaměstnance) – 6,5 %	11 700
– zdravotní pojištění (zaměstnance) – 4,5 %	8 100
– daň po slevě	0
+ daňový bonus	11 868
Čistá roční mzda	172 068

Superhrubá mzda se vypočítá jako hrubá mzda plus náklady zaměstnavatele. Náklady zaměstnavatele představují sociální pojištění (25 % z HM) a zdravotní pojištění (9 % z HM), které musí odvést zaměstnavatel (České správě sociálního zabezpečení a zdravotní pojišťovně) z příjmu každého zaměstnance.

Superhrubá mzda	241 200
daň (15 %)	36 180
– sleva na dani	24 840
daň po slevě	11 340
– daňové zvýhodnění na 2 děti	23 208
Daňový bonus	11 868

V našem případě poplatník neplatí žádnou daň z příjmu, ale má nárok na daňový bonus ve výši 11 868 Kč, který mu vyplatí správce daně (finanční úřad).

Příklad 5.2: Při sazbě DPH 20 % zaplatil daň při nákupu 40 tis. Kč a od odběratelů vybral DPH ve výši 50 tis. Kč. Od vybrané daně odečetl daň při nákupu a státu odvedl 10 tis. Kč (50 – 40 = 10). Přidaná hodnota v daném případě je 50 tis. Kč (250 – 200 = 50), daň z přidané hodnoty je tedy 10 tis. Kč, přesně jak plátce odvedl. Zároveň je zřejmé, že plátce daně ve skutečnosti tuto daň neplatí, pouze ji pro stát vybírá. DPH zaplatí až osoba, která k nakoupenému zboží, výrobkům nebo službám nepřidá další přidanou hodnotu a neprodává dál, ale nakoupené zboží, výrobky nebo služby pouze spotřebuje. Pak zaplatí daň z celé přidané hodnoty, která se v průběhu zpracování suroviny v mnoha stupních ke zboží, výrobku nebo službě přidala.

Příklad 5.3:

Pro ilustraci schválně neezačínáme lednem, aby bylo zřejmé, že dané hodnoty se sledují nezávisle na kalendářním roce. Tyto hodnoty bychom měli sledovat od zahájení své podnikatelské činnosti.

Kalendářní měsíc	Dosažené výnosy za zdanitelná plnění	Kumulované hodnoty za po sobě jdoucí měsíce	Povinnost registrace
duben	156 280 Kč	156 280 Kč	NE
květen	283 756 Kč	440 036 Kč	NE
červen	306 164 Kč	746 200 Kč	NE
červenec	450 729 Kč	1 040 649 Kč	ANO

V červenci překročil podnikatel zákonem stanovený limit, po jehož překročení je povinen do 15. srpna podat přihlášku o registraci k DPH a od 1. října se automaticky stává plátcem DPH.

Příklad 5.4:

Neplátce DPH koupí zboží za 120 Kč a prodá ho za 150 Kč. Jeho zisk je 30 Kč a nemá povinnosti s přiznáním k DPH. Plátce nakoupí stejné zboží, stát mu vrátí 20 Kč zpět. Jeho pořizovací cena je tedy 100 Kč.

Pokud ale prodá zboží za 150 Kč, musí odvést státu 25 Kč (150 × 0,1667 = 25), tj. má nižší zisk než neplátce.

Kdyby chtěl mít stejný výdělek jako neplátce, tedy 30 Kč, za kolik by musel zboží prodat? Prodejní cena by musela být 130 Kč bez DPH (130 × 1,2 = celková cena 156 Kč, což je o 4 % dráž než konkurent.

Ing. Petra Hlaváčková

Ekonomika v podnikání

Publikace je určena pro kombinovanou formu studia a studijní disciplínu Podnikatelské minimum.

Výkonná redaktorka Bc. Hana Pochmanová
Odborná redaktorka a metodik DiV Mgr. Markéta Šupplerová
Odpovědná redaktorka Mgr. Jana Kreiselová
Technická redaktorka RNDr. Helena Hladišová

Tato publikace neprošla redakční jazykovou úpravou.

Vydala a vyrobila Univerzita Palackého v Olomouci
Křížkovského 8, 771 47 Olomouc
www.upol.cz/vup
e-mail: vup@upol.cz

Olomouc 2010

1. vydání

Ediční řada – CD

ISBN 978-80-244-2670-9

Neprodejné